

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

ШПАК ЯНА АНДРІЇВНА

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ВИКЛИКІВ ГІБРИДНОЇ ТА ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Кваліфікаційна робота на здобуття

ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою
«Фінанси і кредит з поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. Черненко К.П.

Рецензент:
д-р екон. наук, проф. Лункіна Т.І.

Миколаїв 2024

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ.....	10
1.1. Основні причини і передумови початку гібридної і повномасштабної війни між Україною та РФ, поетапний хід військових й дипломатичних подій за 2014-2023 рр.....	10
1.2. Класифікація і різновиди видатків Державного бюджету України на оборону країни й видатків на оборону НАТО.....	22
2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ.....	28
2.1. Характеристика методів дослідження і принципів їх застосування....	28
2.2. Методологічна концепція практичного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України в умовах тривалої війни з РФ.....	32
3. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД ГІБРИДНОЇ І ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ З РФ.....	36
3.1. Емпіричний аналіз видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за 2014-2023 рр.....	36
3.2. Аналіз ефективності військової допомоги Україні із боку США та країн ЄС за період гібридної та повномасштабної війни з РФ.....	40
4. НАПРЯМИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ.....	56
4.1. Фінансове забезпечення військовослужбовців України за час війни з РФ у 2014-2023 рр.....	56
4.2. Інтерпретація результатів дослідження та розробка рекомендацій.....	63
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	78

АНОТАЦІЯ

Шпак Я.А. Фінансове забезпечення обороноздатності України в умовах викликів гібридної та повномасштабної війни. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістр за спеціальністю 072 “Фінанси, банківська справа і страхування”. – Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, Миколаїв, 2023.

Кваліфікаційна робота магістра спрямована на дослідження характеру та особливостей «фінансового забезпечення обороноздатності» України за період гібридної війни 2014-2021 рр. і за час повномасштабної війни з РФ у 2022-2023 рр.

У роботі охарактеризовано теоретичні основи, які висвітлюють різницю між «гібридною» і «повномасштабною» війною, передумови і причини початку російсько-української війни, а також надано порівняння сучасної номенклатури видатків на оборону України і блоку НАТО. Окрім цього, у роботі представлені основні методи дослідження й охарактеризовані принципи їх безпосереднього застосування згідно до теми кваліфікаційної роботи, присвяченої дослідженню фінансового забезпечення обороноздатності України протягом останніх дев'яти років.

У результаті емпіричного аналізу проведена оцінка обсягу та структури спрямування видатків ДБУ на забезпечення оборони України, а також – оцінка фінансового забезпечення військовослужбовців України за весь час війни з РФ, яка триває з 2014 року і по сьогоднішній день. Окрім цього, центральною темою всього емпіричного аналізу став комплексний аналіз військової допомоги Україні, що надавалася головними союзниками нашої країни в особі США та країн ЄС як у період гібридної війни 2014-2021 рр., так і під час повномасштабної війни з РФ у 2022-2023 рр.

Ключові слова: обороноздатність, гібридна війна, повномасштабна війна, Збройні Сили України, Міністерство оборони України, фінансове забезпечення, військовослужбовець, видатки на оборону, військова оборона, ВВП, військова допомога, Україна, РФ, ЄС, США.

ANNOTATION

Shpak Yana Andriyivna. Financial support of Ukraine's defense capability under the challenges of a hybrid and full-scale war. – Manuscript.

Master's work to obtain an education and qualification level of a Master's degree in Specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2023.

Master's work is aimed at researching the disposition and peculiarities of the «financial support of defense capability» of Ukraine during the hybrid war period of 2014-2021 and during the full-scale war with the Russian Federation in 2022-2023.

The work characterizes the theoretical foundations, that highlight the difference between «hybrid war» and «full-scale war», as well as prerequisites and reasons for the beginning of the Russian-Ukrainian war. The work provides an interpretation of the concept of «defensive capability» in modern scientific literature and also provides a comparison modern nomenclature of defense expenditures of Ukraine and NATO. In addition, this work presents the main methods of research and characterizes the principles of their direct application in accordance with the topic of this work, which is devoted to the study of the financial support of Ukraine's defense capability during the last nine years.

As a result of the empirical analysis, an assessment of the volume and structure of budget expenditures for the defense of Ukraine is carried out. Also, as a result of the empirical analysis, assessment of the financial support of Ukrainian armed forces personnel is made for the entire time of the war with the Russian Federation, which has been ongoing since 2014 and until now. And in addition, the central theme of the entire empirical analysis was the comprehensive analysis of military aid to Ukraine, which highlighted the amount of military aid to Ukraine by its allies (USA and EU countries) during the hybrid war period of 2014-2021 and during the full-scale war with the Russian Federation in 2022-2023.

Keywords: defense capability, hybrid war and full-scale war, Armed Forces of Ukraine, Ministry of Defense of Ukraine, financial support, armed forces personnel, defense spending, military defense, GDP, military aid, Ukraine, Russian Federation, EU, USA.

ВСТУП

Актуальність роботи. Починаючи з 2014-го року, належне та ефективне функціонування системи фінансового забезпечення обороноздатності України стало ключовою умовою забезпечення подальшого існування і розвитку нашої держави, а з 2022-го року після початку повномасштабної війни з РФ – це стало вимушеною реальністю. Враховуючи умови війни, яка триває із 2014 року та у 2022 році трансформувалася з гібридної у повномасштабну, дієве управління й забезпечення формування військового бюджету України і структури військових витрат згідно до провідних стандартів НАТО – стало запорукою і пріоритетним напрямком забезпечення належної обороноздатності та військової потужності України у боротьбі із військовою агресією РФ. Тож, проведення комплексного дослідження, яке присвячуватиметься аналізу фінансового забезпечення системи обороноздатності України за увесь час гібридної й повномасштабної війни з РФ 2014-2023 рр. можна вважати актуальним, так як воно надасть змогу: і оцінити шляхи прогресу України у досягненні гідного військово-оборонного потенціалу для воєнного протистояння з РФ протягом останніх 9 років, і знайти недоліки, які наразі переслідують ВПК України та гальмують досягнення нашою країною завітної перемоги над агресором.

Постановка проблеми. Основною проблемою та основним центром уваги дослідження цієї кваліфікаційної роботи – є недосконалість існуючої структури витрат військового бюджету України враховуючи ті виклики війни, із якими стикалась країна до 24 лютого 2022 року і з якими стикається зараз. Відповідно, *очікуваним результатом* написання цієї роботи повинно стати надання дієвих пропозицій та рекомендацій по вдосконаленню військового бюджету України, які, враховуючи умови війни, в той же час належним чином створять усі умови для його відповідності стандартам НАТО в області безпеки та оборони.

Мета і завдання. Основна мета підготовки кваліфікаційної роботи полягає у проведенні дослідження комплексного характеру щодо системи фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр. й висвітленні практичних напрямів та рекомендацій стосовно її майбутнього удосконалення

на основі проведеного дослідження. Для досягнення представленої мети були поставлені такі завдання:

– розкрити основні передумови та причини початку російсько-української гібридної війни 2014-2021 рр. і повномасштабної війни України з РФ 2022-2023 рр.;

– провести історичний екскурс, який висвітлюватиме хід як гібридної, так і повномасштабної війни України з РФ за останні десять років;

– здійснити аналіз поглядів та думок у сучасній науковій літературі, які висвітлюють різницю між «гібридною» війною й «повномасштабною» війною, а також порівняння характерних особливостей сучасної номенклатури видатків на оборону України та блоку НАТО;

– охарактеризувати основні методи дослідження та ключові принципи їх застосування у контексті змісту теми кваліфікаційної роботи, яка присвячена дослідженню фінансового забезпечення обороноздатності України за 2014-2023 рр.;

– провести аналіз обсягу та структури видатків держбюджету України на забезпечення оборони країни за час гібридної війни і повномасштабної війни з РФ, яка триває протягом останніх десяти років (а саме: 2014-2023 рр.);

– проаналізувати та зробити відповідні висновки стосовно ефективності наданої військової допомоги Україні з боку її союзників в особі США й країн ЄС як за час гібридної війни 2014-2021 рр., так і за час повномасштабної війни з РФ у 2022-2023 рр.;

– провести кореляційний аналіз зв'язку між обсягом видатків на оборону України та обсягом реального ВВП України як за період гібридної війни 2014-2021 рр., так і з урахуванням періоду повномасштабної війни з РФ у 2022-2023 рр., скласти 2 рівняння лінійної регресії, перевірити адекватність їх параметрів та зробити відповідні висновки із отриманих результатів аналізу;

– проаналізувати та на основі аналізу надати оцінку фінансовому (у т.ч. й пенсійному і грошовому) забезпеченню військовослужбовців України за період 2014-2023 рр.;

– здійснити інтерпретацію результатів проведеного дослідження, а також представити характерні напрями та рекомендації із можливого вдосконалення системи фінансового забезпечення обороноздатності України у найближчому майбутньому, враховуючи помилки минулого, умови війни з РФ і необхідність відповідності стандартам Північноатлантичного Альянсу у питаннях безпеки та оборони.

Основна *гіпотеза дослідження* полягає у наступному: «Удосконалення системи фінансового забезпечення обороноздатності України – має позитивно позначитися на власних силах й можливостях України чинити гідний супротив у війні з РФ, використовуючи досвід фінансування області безпеки та оборони України за період гібридної війни 2014-2021 рр. і повномасштабної війни з РФ у 2022-2023 рр».

Об'єкт й предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає система фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр. В свою же чергу, предметом дослідження виступають – теоретичні, методичні та практичні підходи до оцінки стану та структури військового бюджету України, оборонних видатків країни, а також наданої військової допомоги Україні з боку союзників за увесь час гібридної і повномасштабної війни з РФ (тобто, за 2014-2023 рр.).

Методологія дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становить аналіз наукових праць та статистичних джерел, в основі яких лежить те, що тісно пов'язане з особливостями формування фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр. При написанні цієї роботи використовуватимуться такі методи наукового дослідження: метод порівняння (порівняння значень статистичних показників, що характеризують військовий бюджет України й військову допомогу союзників країни, а також – порівняння сучасної номенклатури видатків на оборону України та блоку НАТО), методи табличного і графічного аналізів (наочне зображення даних, динаміки й інших розрахунків за темою роботи у формі таблиць та графіків); метод структурного аналізу (аналіз структурних складових видатків Державного бюджету України

на забезпечення оборони та фінансового забезпечення військовослужбовців за 2014-2023 рр.); методи математичного моделювання, кореляційно-регресійного й коефіцієнтного аналізу (економетричне дослідження напряму та сили зв'язку між обсягом видатків на оборону України та обсягом реального ВВП України за період війни з РФ 2014-2023 рр., побудова економетричної моделі у вигляді рівняння лінійної регресії і перевірка на адекватність й статистичну значимість його параметрів); метод логічного узагальнення і синтезу (процес розроблення структурованих висновків за результатами проведеного дослідження роботи, які у повній мірі відповідатимуть виконанню як поставленої мети, так і усьому переліку поставлених завдань написання кваліфікаційної роботи), тощо.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження роботи полягає у висвітленні рекомендацій практичного характеру по удосконаленню існуючої на 2024-й рік системи фінансового забезпечення обороноздатності України у розрізі формування оборонного бюджету України, фінансового планування, матеріального й збройного забезпечення Збройних Сил України, враховуючи: досвід 2014-2023 рр. й допущені у цей час помилки, реалії і масштаби тривалої війни, обсяги та характер наданої союзниками України військової допомоги, а також забезпечення подальшої відповідності усім стандартам НАТО (станом на кінець 2023 року в Україні вже ухвалено близько 40,0% стандартів НАТО, які, зокрема, регулюють розвідку в наземних операціях, тактику мінування, а також цивільний контроль над армією і запобігання корупції у галузі).

Інформаційною базою дослідження кваліфікаційної роботи стали: статті з збірників, журналів й періодичних видань, монографії та навчальні посібники, матеріали чинної законодавчої бази України, матеріали офіційних веб-порталів статистичних даних, інфографіки і інтерактивні мапи війни, які характеризують тим чи іншим чином фінансове забезпечення обороноздатності України за час гібридної (2014-2021 рр.) та повномасштабної (2022-2023 рр.) війни із РФ.

Апробація результатів дослідження. Ключові підсумки кваліфікаційної роботи магістра, її окремі аспекти, одержані результати й висновки висвітлені у науковій статті під назвою «Оцінка обсягів фінансування та структури видатків

Державного бюджету України на забезпечення оборони країни», опублікованої у студентському збірнику наукових статей.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 4-х розділів, висновків, списку використаних джерел з 62 найменувань, а також 9-ти додатків. Теоретична основа дослідження першого розділу роботи охоплює поглиблений аналіз сучасної наукової літератури у розрізі характерних питань, які висвітлюють характерні ознаки різниці між гібридною і повномасштабною війною, основні причини та передумови початку гібридної й повномасштабної війни між Україною та РФ, поетапний хід військових і дипломатичних подій за час війни, а також сучасну номенклатуру видатків на оборону України і НАТО. У другому розділі роботи представлені методи дослідження і охарактеризовані принципи їх застосування у контексті комплексного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України, а саме ж: метод структурного аналізу, метод порівняння, методи табличного і графічного аналізу, метод кореляційно-регресійного аналізу, метод математичного моделювання, метод коефіцієнтного аналізу, метод дедукції та логічного узагальнення, а також – метод класифікації даних, об'єктів і явищ. У третьому розділі проведений емпіричний аналіз, який охоплює аналіз обсягу та структури спрямування видатків ДБУ на забезпечення оборони України, фінансового забезпечення військовослужбовців нашої країни, а також аналіз військової допомоги Україні, яка надавалася союзниками нашої країни в особі США та країн ЄС за 2014-2023 рр. Окрім цього, був проведений кореляційно-регресійний аналіз зв'язку між обсягом видатків на оборону країни та обсягом реального ВВП України як за час гібридної війни з РФ у 2014-2021 рр., так і окремо з урахуванням періоду повномасштабної війни з РФ 2022-2023 рр. У IV-ому розділі здійснено інтерпретацію результатів роботи та відповідно представлено пропозиції й рекомендації з вдосконалення військового бюджету України, враховуючи досвід та помилки періоду 2014-2023 рр., а також умову необхідності відповідності військового бюджету України провідним стандартам НАТО. Основний текст цієї кваліфікаційної роботи викладено на 87 сторінках тексту, де сумарно містяться 14 таблиць й 17 рисунків.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

1.1. Основні причини і передумови початку гібридної і повномасштабної війни між Україною та РФ, поетапний хід військових й дипломатичних подій за 2014-2023 рр.

Із набуттям Незалежності України у 1991 році та визнання цієї події усім цивілізованим світом, вже з'явилися перші передумови майбутнього конфлікту з РФ. По-перше, залишалось невизначеним питання арсеналу ядерної зброї, яка залишилась у спадок Україні після розпаду СРСР. 5 грудня 1994 року між РФ, Україною, США й Великою Британією у Будапешті була укладена міжнародна угода, за якою Україна – набувала статусу «нейтральної неядерної держави» та отримувала від РФ, США і Великої Британії гарантії безпеки, за якими усі три сторони зобов'язувалися поважати суверенітет, незалежність та територіальну цілісність України, а також утримуватися від силового і економічного тиску на Україну задля підкорення політики держави власним інтересам. Цей договір на сьогоднішній день відомий як славнозвісний «Будапештський меморандум»[21] і, на жаль, його підписання Україною у 1994 році замість деескалації принесло лише поступове посилення напруги у відносинах із РФ, яка відчула слабкість України у новому статусі «нейтральної неядерної держави» і забажала із часом перетворити нашу країну на повністю підконтрольний собі псевдонезалежний політичний суб'єкт на кшталт сучасної Республіки Білорусь.

Перший, але дуже гучний дзвінок з приводу того, що для РФ «безпекові гарантії» України – це лише одна назва за якою нічого не стоїть, відбувався під час конфлікту між державами навколо острова Тузла восени 2003-го року (який РФ вважала частиною прибережної морської коси у Керченській протоці, яка знаходиться саме у територіальних водах РФ і не має жодного відношення до континентальної частини Кримського півострова, а від того – острів Тузла не є територією України на думку РФ). Україна, відповідно, наполягала, що острів Тузла – це її суверена територія, яка знаходиться у внутрішніх водах України. В

цей раз конфлікт вдалося вирішити дипломатичним шляхом і у кінці 2003 року РФ припинила будівництво дамби із Тамані до острова Тузла, а також визнала приналежність Україні острова і територіальних вод навколо нього [9; 10].

Як продемонстрував час, «визнання» із боку РФ приналежності Україні Кримського півострова й острова Тузла – було лише тимчасовим явищем. РФ 20-го лютого 2014 року розпочала військову операцію по захопленню АР Крим з метою його подальшої анексії і приєднання до суб'єктів Російської Федерації. Події навколо Криму стали наочною демонстрацією для усього цивілізованого світу того, що РФ не хвилюють ніякі зобов'язання по забезпеченню гарантій безпеки України, а основною стратегічною ціллю РФ – залишається повноцінне примусове встановлення окупаційного контролю над Україною. Після анексії Криму, коаліція країн на чолі з США зробили публічну заяву, яка вказувала на порушення РФ її безпекових зобов'язань перед Україною згідно до положень Будапештського меморандуму. РФ, як їй притаманно, на дипломатичні заклики цивілізованого світу відповіла ще більшою агресією. У квітні 2014-го року під протекторатом підтримки РФ сепаратистського руху у Донецькій та Луганській областях України була розпочата гібридна війна. Своєї прямої участі у війні на Донбасі РФ, звичайно, не визнавала (навіть попри численні факти та докази, які підтверджували причетність і участь Збройних Сил РФ у розв'язаній нею війні на Донбасі). На міжнародній арені війна на Донбасі характеризувалася із боку РФ як «внутрішній український конфлікт» чи «громадянська війна» між силами підтримки нової української влади та силами її супротиву на Донбасі, які були не згодні із силовим відстороненням від влади екс-президента В. Януковича у результаті подій Революції Гідності. 11-го травня 2014 року за сприяння РФ у Донецькій та Луганській областях були проведені фіктивні референдуми, на які було винесено питання про створення “незалежних” і повністю підконтрольних РФ квазідержавних утворень під назвою «Донецька народна республіка (ДНР)» і «Луганська народна республіка (ЛНР)». Звичайно, ці події не залишилися без уваги української влади і було прийнято рішення розпочати антитерористичну операцію (далі – АТО) з метою повного повернення державного контролю над

усією територією Донецької та Луганської областей. 3-го червня 2014 року ЗСУ здійснили успішний наступ на півночі Донецької області у результаті якого був повернутий контроль над містом Лиман. 13-го червня у результаті успішних дій підрозділів батальйонів «Азов» й «Дніпро» було звільнено місто Маріуполь на півдні Донецької області, куди була перенесена обласна державна адміністрація із тимчасово-окупованого Донецька. На початку липня 2014 року у результаті поновлення активної фази АТО завдяки успішним діям військових сил України була звільнена Слов'янсько-Краматорська агломерація (а саме були звільнені: Слов'янськ, Краматорськ, Дружківка, Костянтинівка і Бахмут) [11; 12].

Вже у другій половині липня 2014 року спільними силами Національної гвардії України та Збройних Сил України була проведена подібна й не менш успішна операція ЗСУ зі звільнення Лисичансько-Сєверодонецької агломерації Луганської області. Чимало сил сепаратистів ДНР та ЛНР, а також тактичних груп бойовиків збройних формувань РФ змушені були дещо мінімізувати свої плани і цілі й надалі сфокусувати усі зусилля на утриманні території Донецької та Луганської областей вздовж південно-східного кордону між Україною і РФ, Донецька та Луганська. З серпня і до кінця 2014-го року сепаратисти ЛДНР при підтримці збройних формувань РФ проводили обмежені військові операції як оборонного, так і наступального характеру, у результаті яких виникла ситуація позиційних боїв, тобто, коли ні одна зі сторін не здатна була отримати перевагу на полі бою та досягти своїх цілей військовим шляхом. Таке положення справ чітко окреслювало перспективу потенційних перемовин, результатом яких став комплекс заходів «Мінських домовленостей», який передбачав перемир'я між сторонами конфлікту через припинення вогню і забезпечення виконання змісту Мінського протоколу для подальшої деескалації війни на сході України. 12-го лютого 2015 року на саміті у Мінську були узгоджені відповідні домовленості між Україною, РФ і її маріонетками, які представляли квазідержавні утворення ДНР й ЛНР. Незважаючи на чимало проблем змісту Мінських домовленостей, у будь-якому разі, для України їх історичне значення полягає у тому, що вони різко знизили інтенсивність бойових дій на Донбасі, а також – дозволили ЗСУ

виграти час для суттєвого зміцнення власних сил і своїх позицій на випадок ще більшого й гострішого військового протистояння [2]. Підконтрольна Україні і сепаратистам ЛДНР територія Донецької та Луганської областей України після ратифікації Мінських домовленостей наочно наведена у Додатку В.

Виконання Мінських угод хоча і передбачало військову деескалацію, але мало чимало інших характерних ризиків, через які Україна вважала укладений у Мінську протокол абсолютно для себе безперспективним. Ключова проблема Мінських домовленостей для України полягала у розумінні того, що РФ через дипломатію бажає «перезапустити» в Україні владу, яка у тривалій перспективі буде представлена лише переважно проросійські-орієнтованими політиками. За таких умов РФ буде дуже зручно контролювати волю України і спектр рішень, що прийматимуться майбутніми представниками української влади, які стануть такими ж маріонетками в руках РФ, які і органи влади квазіреспублік ЛДНР. За відсутності дипломатичного шляху по підкоренню України, через 7 років після ратифікації Мінських домовленостей керівництвом РФ було прийнято рішення, що іншого шляху, окрім початку повномасштабної війни із метою військового підкорення України, немає. Проігнорувавши Мінські домовленості, 21 лютого 2022 року рішенням президента РФ було визнано незалежність квазіреспублік ЛДНР у адміністративних кордонах Донецької та Луганської областей України. Наступного дня політичним керівництвом РФ було прийнято рішення стосовно згоди на використання російських військ за кордоном. Під прикриттям, нібито, “захисту населення Донбасу”, близько четвертої ранку 24-го лютого 2022 року РФ почала повномасштабну війну проти України.

Для початку буде вкрай доречним, перш за все, зупинитися на основних ознаках та передумовах, які відрізняють гібридну війну від повномасштабної. Повномасштабна війна – це тип війни, спричинений нападом однієї суверенної держави на іншу із застосуванням основного контингенту військ та озброєння (за виключенням ядерного), де сторона нападу ставить собі за мету захоплення території іншої держави військовим озброєним шляхом з подальшою силовою зміною діючої у країні влади. При повномасштабній війні театр військових дій

охоплює як територію країни, яка зазнала напад із боку держави-агресора, так і територію самої країни-агресора (через обмін ракетних ударів з застосуванням авіації й РСЗО, ударів БПЛА, а також через дії піхотних груп із застосуванням різних типів бронетехніки і важкого озброєння, тощо). В свою чергу, гібридна війна відрізняється від повномасштабної війни тим, що вона розповсюджується лише на території окремого регіону країни, яка зазнала військового нападу, та має наступні характерні ознаки:

– політична, економічна і військова підтримка країною-агресором певних сепаратистських рухів на території сусідньої країни та залучення організованих озброєних контингентів сепаратистів до бойових дій без застосування власної регулярної армії країни-агресора (що, звичайно б, означало прямий військовий напад однієї держави на іншу);

– поєднання традиційних та нетрадиційних форм ведення військових дій, коли країна-агресор ставить за мету зруйнувати систему безпеки супротивника шляхом використання незаконних збройних формувань бойовиків паралельно з організацією громадянських протестів та застосуванням впливу інформаційно-пропагандистських засобів;

– застосування різнопланових невійськових механізмів впливу країною-агресором по відношенню до власного супротивника, що передбачає створення у його країні довгострокової дестабілізації внутрішньополітичної ситуації через ослаблення морального духу суспільства, створення атмосфери невпевненості, загальної підозрливості і страху у суспільстві, а також через відволікання уваги міжнародної спільноти від проблем держави, по відношенню до якої здійснено гібридну агресію [11; 12; 13].

Таким чином, можна зазначити, що гібридна війна від повномасштабної відрізняється як за масштабом, так і за характером ведення бойових дій і вимог сторін збройного конфлікту одне до одного для укладення подальшого мирного договору. 24-го лютого 2022 року близько четвертої години ранку, як вже було зазначено, Росія почала повномасштабну війну проти України, почавши наступ одразу на дев'яти напрямках із застосуванням авіації, бронетехніки і регулярної

власної армії. Політичне керівництво РФ розраховувало на швидкий «Бліцкриг» в Україні і для укладення миру поставило українській владі такі ультимативні вимоги:

- ратифікація угоди про нейтральний статус України (відмова України від забезпечення майбутнього курсу в НАТО), “демлітаризація” і “денацифікація” України;

- офіційне політичне визнання “незалежності” квазіреспублік ЛДНР;

- офіційне політичне визнання Україною російського статусу АР Крим.

Насправді ж, як продемонстрував хід повномасштабної війни у її перший місяць, реальні цілі війни проти України РФ вбачала у наступному:

- силове військове захоплення армією РФ столиці України (Києва), зміна діючої влади України на маріонетковий дружній до РФ політичний режим (на кшталт органів влади квазіреспублік ЛДНР);

- як мінімум: встановлення повного контролю над територією Донецької та Луганської областей, а також захоплення усієї території півдня України для створення сухопутного коридору в Крим з боку РФ, сухопутного з’єднання із Придністров’ям та перетворення України на «сухопутну державу», яка не має виходу до узбережжя моря;

- а як максимум: анексія усієї території України у її міжнародно-визнаних кордонах на користь РФ, зміна балансу сил у східній та центральній Європі між НАТО і РФ, де РФ стане відігравати набагато більш впливову роль у питаннях військового, економічного й безпекового характерів.

Перший день початку повномасштабної війни РФ проти України одразу продемонстрував, що розрахунок політичного керівництва РФ на блискавичний «Бліцкриг» та лояльність українського населення – було фатальною помилкою діючого злочинного політичного режиму РФ. Завдяки надлюдським зусиллям Збройних Сил України та відважності загонів територіальної оборони України першочергові плани блискавичного «Бліцкригу» РФ були зруйновані, так як на багатьох напрямках Україні вдалося зупинити наступ ворожих колон військової бронетехніки РФ. Найпомітніші та найзначніші успіхи у проведенні оборонних

операцій по супротиву російському вторгненню ЗСУ й територіальна оборона України мали на півночі України, а саме – при проведенні Київської (Додаток Г), Чернігівської (Додаток Г) і Сумської (Додаток Д) оборонних операцій. Завдяки злагодженим діям сил оборони усі плани РФ по швидкому захопленню столиці України зазнали повного краху, так як російським військовим формуванням не вдалося ані провести висадку свого десанту у аеропорту Гостомеля біля Києва, ані створити умови прориву із території Чернігівської та Сумської області для подальшого охоплення Києва. Не зазнала очікуваної вдачі і операція військ РФ по захопленню міста Харків: завдяки оперативним реагуванням ЗСУ та загонів територіальної оборони України вдалося нівелювати ще одну мету політичного керівництва РФ по захопленню «другої столиці України» (Додаток Е). У самій Харківській області з дуже великими втратами військової техніки та особового складу військовим формуванням РФ вдалося просунутися лише до міста Ізюм, де вони застрягли у боях у міських забудовах і не змогли втілити свою ціль по «заходженню у тил» військовим корпусам і бригадам ЗСУ, які були розміщені поблизу Слов'янська та Краматорська. Не мав аналогічного успіху і задум РФ по прориву через південь Донецької області у Покровській агломерації (так як оборонці Маріуполя стягнули на себе усі наявні сили військових формувань РФ та звели їх зусилля лише до обмеженої мети по безпосередньому захопленню самого міста Маріуполь). Таким чином, фактично, із дев'яти напрямів наступу військових формувань РФ, їх наступ вдався лише на трьох напрямках, а саме: наступ з Криму у бік Мелітополя та Бердянська із метою «відрізання» України від узбережжя Азовського моря і виходу на західну частину Маріуполя; наступ на місто Волноваха з подальшим виходом на північну частину міських забудов Маріуполя; наступ військових формувань РФ на Миколаїв та Одесу, який досяг цілі по майже цілковитому захопленню території Херсонської області, але так і не досяг запланованої більш амбітної цілі по відрізанню України від узбережжя Чорного Моря і створення сухопутного з'єднання із Придністров'ям. Влада РФ розуміючи майже повний провал свого «Бліцкригу» і того, що досягти більших цілей за ті, які були досягнуті у перший місяць повномасштабної війни, вже не

вдається, спробувала вийти на домовленості із Україною по якомога швидшому завершенню повномасштабної війни (яка у разі свого тривалого продовження була вкрай не вигідною для РФ через посилення тиску міжнародних санкцій та ризик зростання соціальної напруги усередині держави, наслідки якого будуть вкрай непередбачуваними й очікувано болючими для політичного керівництва РФ). 29 березня 2022 року у Стамбулі відбулась зустріч на рівні делегацій РФ і України, де було погоджено проект угоди між державами по завершенню війни та умовах спільного співіснування. Подальший переговорний процес із РФ вже у квітні 2022 року був поставлений на дуже тривалу паузу, яка триває і досі (так як Україна перед підписанням угоди на рівні президентів країн ставила вимогу відведення військ РФ на лінію бойового зіткнення до початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, що російська сторона вважала неконструктивним). Під ризиком оточення біля Києва та через необхідність посилення військових формувань РФ на захопленій ними території півдня і сходу України на початок квітня 2022 року, політичне керівництво РФ прийняло рішення про відведення залишків своїх військ із території Київської, Чернігівської та Сумської області, що означало повну деокупацію північних регіонів України. Із квітня 2022 року політичне керівництво РФ поставило собі за мету створення умов для повного захоплення усієї території Донецької й Луганської області України військовим шляхом, а також утримання подальшого контролю над захопленою територією півдня України (яка на той час розповсюджувалася на Херсонську область, на Запорізьку область частково та мінімально на Миколаївську область, де війська РФ окупували Снігурівку і суміжну з нею територію Миколаївщини). У РФ був час до осені 2022 року аби посилити масштаб власних військових завоювань в Україні. Впродовж квітня-червня 2022 року РФ повністю захопили територію Луганської області, а також – місто Маріуполь після тривалої оборони (успіхів на усіх інших напрямках наступу військові формування РФ не мали та в цілому досягли досить скромних досягнень порівняно із цілями наступу, які ставились у квітні-травні 2022 року). У кінці серпня 2022 року Україна розпочала власний контрнаступ на правобережжі Херсонської області, а через тиждень паралельно

розпочала сміливу та блискавичну Харківську контрнаступальну операцію, яка втілила мету військового та політичного керівництва України по майже повній деокупації території Харківської області та північної частини Донецької області (Додаток Є). Херсонська контрнаступальна операція ЗСУ тривала дещо довше через те, що на Херсонському напрямку із боку РФ були задіяні значно більші військові сили порівняно з Харківським та Слов'янським напрямками, оскільки утримання території правобережжя Херсонської області було вкрай важливим для РФ, так як утримання цієї території створювало плацдарм для майбутнього наступу військових формувань РФ на Миколаїв і далі на Одесу з метою повного відрізання України від узбережжя Чорного моря і створення РФ «сухопутного коридору» між своєю територією та Придністров'ям через окуповану територію півдня України. У підсумку, військові сили РФ знову були абсолютно не готові до втілення подібних амбітних та відірваних від реальності цілей політичного керівництва РФ. З 10 на 11 листопада 2022 року залишки військових формувань РФ рішенням командувача об'єднаного угруповання військ РФ в Україні С.В. Суворовікіна у результаті чергового “перегрупування військ” й “відходу на більш вигідні оборонні рубежі” залишили місто Херсон і повністю звільнили від своєї присутності та окупації усе правобережжя Херсонської області. Таким чином, 11 листопада 2022 року Херсонська контрнаступальна операція ЗСУ повністю досягнула своєї мети, а військові формування РФ сфокусувалися на утриманні лівобережжя Херсонської області України без будь-якої подальшої перспективи розвитку власного наступу на цьому напрямку (Додаток Ж).

На початку 2023 року РФ вчинила чергову спробу по захопленню усієї території Донецької області України. У підсумку, впродовж понад 5-ти місяців військові формування РФ при підтримці ЧВК «Вагнер» змогли досягти вкрай обмежених цілей, які охоплювали окупацію РФ міста Соледар, міста Бахмут і декількох сіл та селищ біля них. З червня 2023 року військові формування РФ перейшли у фазу активної оборони, очікуючи літній контрнаступ Збройних Сил України. Звільнені території у результаті літнього контрнаступу ЗСУ 2023 року наочно представлені у вигляді рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Звільнені території у результаті літнього контрнаступу ЗСУ (км²)

Джерело: [1]

Таким чином, з рис. 1.1 можна зробити такі висновки:

– загальна площа звільнених територій України від російської окупації у результаті контрнаступальних дій ЗСУ склала майже 250 км²: понад 200,0 км² було звільнено на Запорізько-Бердянському напрямку і, відповідно, майже 50,0 км² на Бахмутському напрямку. На Запорізько-Бердянському напрямку завдяки ЗСУ було звільнено такі населені пункти: Благодатне, Макарівка, Новодарівка, Старомайорське, Сторожове, Урожайне, Нескучне, Левадне, Лобкове, Роботине, Рівнопіль і П'ятихатки. Серед усіх вищеперелічених населених пунктів станом на кінець вересня 2023 року останніми звільненими ЗСУ населеними пунктами стали: села Кліщіївка і Андріївка на південь від міста Бахмут та село Роботине у Запорізькій області України, яке має дуже важливе тактичне значення, так як відкриває прямий шлях до звільнення Токмака, який у майбутньому – має стати ключовим опорним пунктом для ЗСУ в операції зі звільнення Мелітополя [1];

– у цілому, скромні територіальні досягнення як України, так і РФ у 2023 році свідчать, що нині повномасштабна війна між країнами набула позиційний характер ведення бойових дій, де перевагу на полі бою отримує не та сторона, яка має більше бронетехніки та людського ресурсу, а сторона, яка має більше новітніх БПЛА у якомога більшій кількості, більше систем протиповітряної оборони (ППО), а також ефективно використовує далекобійну зброю по різних військових цілях та об'єктах супротивника. За увесь 2023-й календарний рік РФ додатково окупувала всього приблизно 0,11% території України. В свою чергу, приблизно стільки ж території України ЗСУ звільнили та деокупували у ході літнього контрнаступу. Незважаючи на подібне становище справ із боку обох сторін, переговорний процес між Україною та РФ є та лишається неможливим через рішення президента РФ провести фіктивні референдуми по приєднанню Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей до складу РФ у їх адміністративних кордонах 30-го вересня 2022 року.

Для кращої наочності, масштаби тимчасово-окупованої території України військовими формуваннями РФ у порівнянні масштабів міжнародно-визнаних кордонів незалежної України та масштабів Європи на початок січня 2024 року представлені на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Масштаби тимчасово-окупованої території України армією РФ
 Джерело: [50]

Станом на кінець січня 2024 року РФ окупувала 17,48% території України (Крим, Луганська область, частково Донецька, Запорізька і Херсонська області та мінімально територія Харківської області на суміжжі кордону з Луганською).

1.2. Класифікація і різновиди видатків Державного бюджету України на оборону країни й видатків на оборону НАТО

Видатки Державного бюджету України на оборону країни можуть бути розглянуті і дослідженні за такими класифікаційними ознаками:

- місце видатків ДБУ на оборону України у структурі видатків ДБУ за функціональною класифікацією;
- структура безпосередньо самих видатків Державного бюджету України на забезпечення оборони країни за функціональною класифікацією видатків;
- структура видатків ДБУ за статтями забезпечення обороноздатності України за програмною класифікацією.

Місце видатків на оборону у структурі видатків ДБУ за функціональною класифікацією наочно представлено у вигляді рис. 1.3.

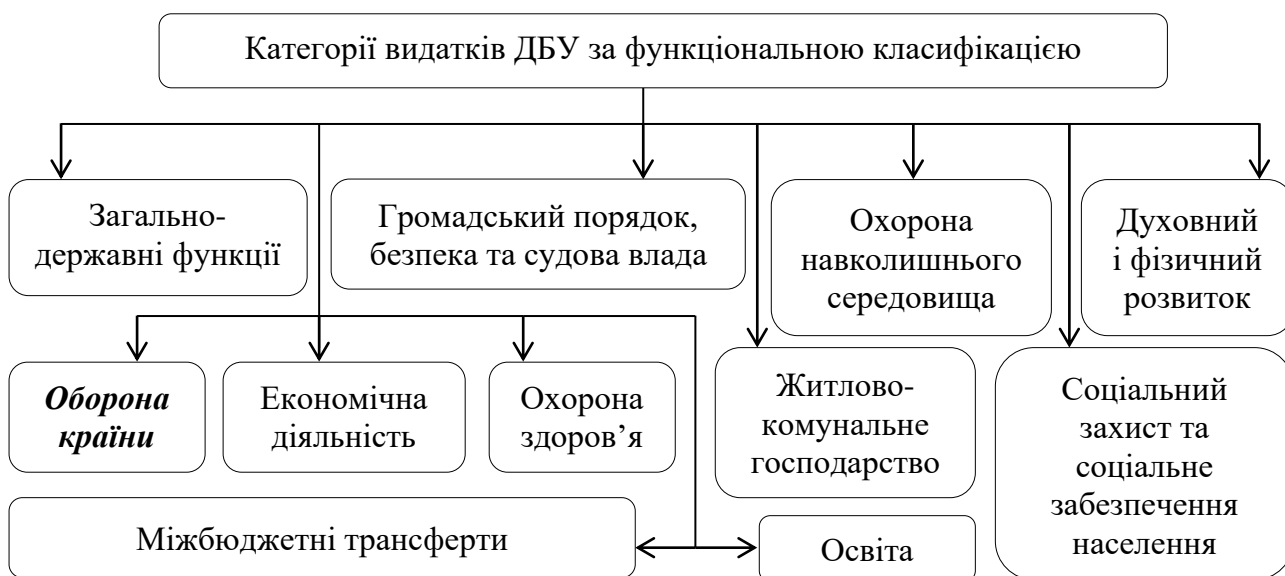

Рисунок 1.3 – Місце видатків на оборону України у структурі видатків ДБУ за функціональною класифікацією

Джерело: складено автором на основі [25]

В свою чергу, структура видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за функціональною класифікацією видатків наведена на рис. 1.4.

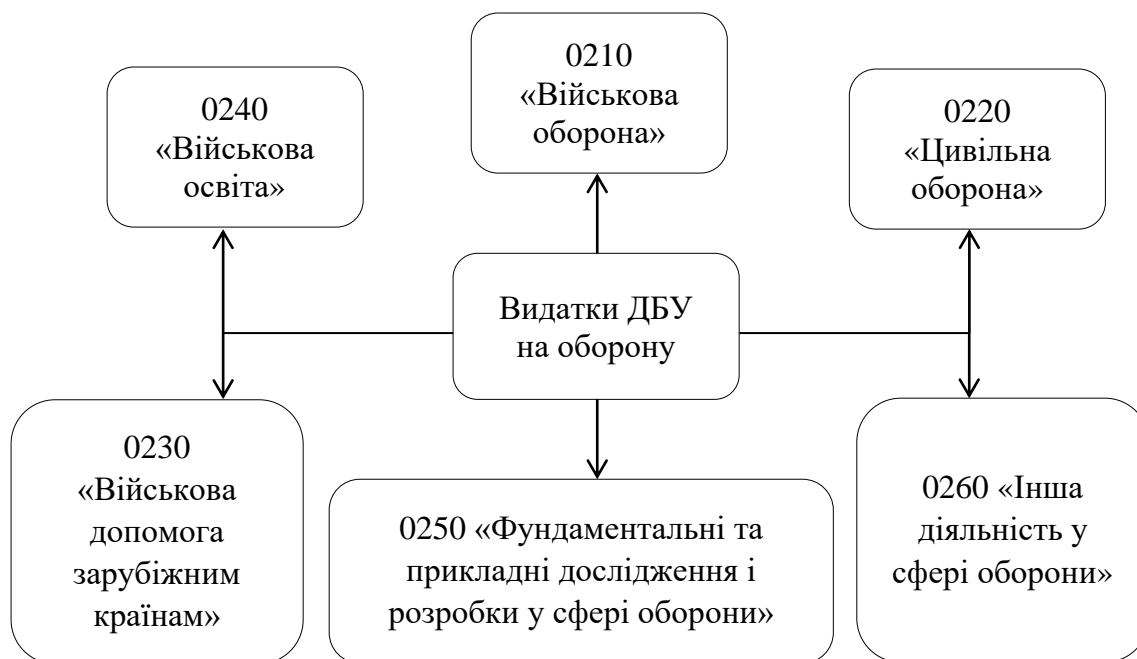

Рисунок 1.4 – Структура видатків Державного бюджету України на забезпечення оборони країни за функціональною класифікацією видатків
Джерело: складено автором на основі [25]

Таким чином, з рис. 1.3 й рис. 1.4 можна зробити такі висновки:

– функціональна класифікація видатків державного бюджету фокусується саме на напрямках і функціях спрямування видатків (до яких належать «видатки на оборону» та їх структурні складові фінансування);

– видатки на оборону країни за функціональною класифікацією займають центральне місце серед десяти категорій видатків ДБУ за даною класифікацією. Самі видатки на оборону за функціональною класифікацією видатків, в свою ж чергу, розподіляються на шість основних груп спрямування: цивільна оборона, військова оборона, військова допомога зарубіжним країнам, військова освіта, фундаментальні й прикладні дослідження і розробки у сфері оборони, а також інша діяльність у сфері оборони. Центральне місце серед цих груп спрямування видатків ДБУ на оборону країни посідають видатки за статтею 0210 «Військова оборона».

Окрім структуризації видатків ДБУ на оборону країни за функціональною класифікацією, їх структуризація здійснюється також за статтями забезпечення обороноздатності України за програмною класифікацією. Структура видатків

держбюджету України за статтями забезпечення обороноздатності України за програмною класифікацією наочно представлена у вигляді табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Структура видатків ДБУ за статтями забезпечення обороноздатності України за програмною класифікацією

Найменування	Характеристика
Видатки на Міністерство внутрішніх справ України	Видатки для Міністерства внутрішніх справ України на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави; створення авіаційної системи безпеки та цивільного захисту
Видатки на Національну гвардію України	Спрямування видатків ДБУ на забезпечення керівництвом і управлінням Національною гвардією України; забезпечення виконання завдань Національної гвардії України, функцій, підготовка кадрів, а також будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Національної гвардії України
Видатки на Державну прикордонну службу України	Видатки ДБУ на керівництво і забезпечення управління у сфері охорони державного кордону України; забезпечення виконання завдань, функцій і підготовка кадрів Державної прикордонної служби України; будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Державної прикордонної служби України; фінансування розвідувальної діяльності у сфері захисту державного кордону, створення системи охорони морських кордонів та забезпечення розбудови підрозділів охорони державного кордону України
Видатки на Апарат Міністерства оборони України	Видатки на керівництво та військове управління у сфері оборони, Забезпечення діяльності Збройних Сил України, підготовка кадрів/військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів військової служби й членів їхніх сімей; фінансування розвитку, закупівлі, модернізації і ремонту військового озброєння, військової техніки, обладнання та військових засобів; будівництво та придбання житла для військовослужбовців Збройних Сил України; проведення утилізації боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, списаної військової техніки та іншого військового майна; забезпечення живучості й вибухопожежобезпеки арсеналів, баз та складів Збройних Сил України; видатки для Міністерства оборони України на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави
Видатки на Головне управління розвідки МОУ	Видатки ДБУ на забезпечення розвідувальної діяльності у сфері оборони країни; на будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Головного управління розвідки МОУ, а також видатки для Головного управління розвідки на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави

Продовж. табл. 1.1

Видатки на Апарат Ради національної безпеки і оборони України	Видатки ДБУ на інформаційно-аналітичне забезпечення координаційної діяльності у сфері національної безпеки й оборони і забезпечення діяльності у сфері інформаційної безпеки України
Видатки на Службу безпеки України	Видатки на забезпечення заходів у сфері безпеки держави та діяльності органів системи Служби безпеки України; на медичне обслуговування і оздоровлення особового складу та утримання освітніх закладів Служби безпеки України; фінансування підготовки й післядипломної освіти кадрів Служби безпеки України у закладах вищої освіти (ЗВО); будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Служби безпеки України, а також забезпечення заходів спеціальними підрозділами Служби безпеки України по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією
Видатки на функціонування Антитерористичного центру СБУ	Спрямування держфінансів на забезпечення координації діяльності у запобіганні різним терористичним актам та проведення боротьби з тероризмом на території України
Видатки на Управління державної охорони України	Забезпечення державної охорони органів державної влади та посадових осіб, а також спрямування держфінансів на будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Управління державної охорони України

Джерело: складено автором на основі [8; 23; 27; 34]

Таким чином, з наведеної інформації у табл. 1.1 можна зробити висновок, що на відміну від функціональної класифікації видатків (яка фокусується саме на функціях і напрямках спрямування видатків) програмна класифікація видатків фокусується на головних розпорядниках видатків бюджетних коштів, а також на бюджетних програмах фінансування їх діяльності. Тож, у структурі видатків ДБУ за статтями забезпечення обороноздатності за програмною класифікацією розпорядниками видатків виступають: Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Головне управління розвідки (ГУР), Міністерство оборони України, Служба безпеки України (СБУ), Ради національної безпеки і оборони (РНБО), тощо. В свою чергу, бюджетними програмами фінансування їх діяльності виступають програми по забезпеченню діяльності керівництва та управління, будівництва/придбання житла для військовослужбовців, реалізації заходів і виконання завдань у сфері національної безпеки та обороноздатності України, тощо.

Враховуючи потенційні наміри нашої країни у майбутньому стати членом Організації північноатлантичного договору, номенклатура оборонних видатків України поступово має бути приведена до ключових стандартів НАТО. Наочно номенклатура видатків на оборону НАТО зображена у вигляді рис. 1.5.

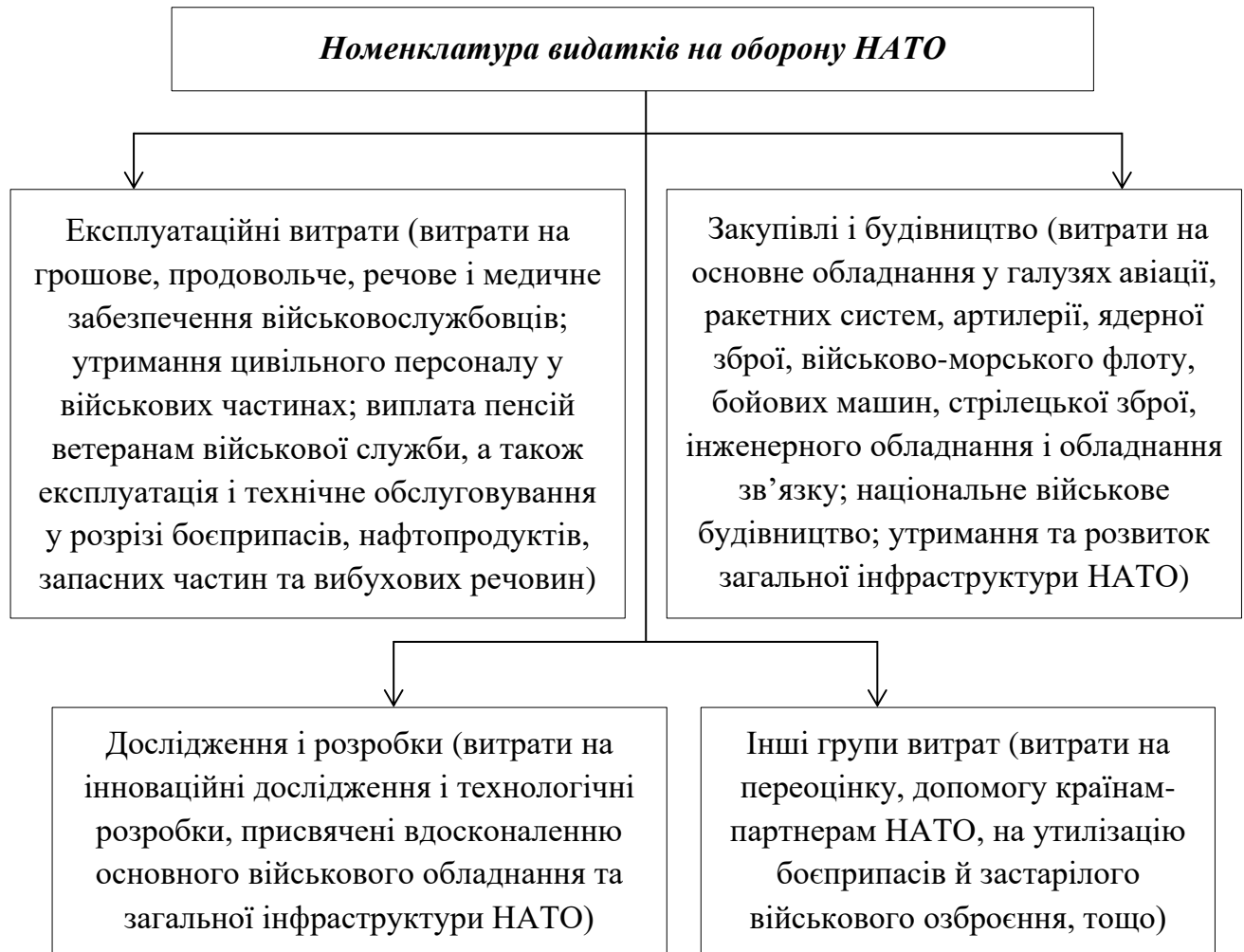

Рисунок 1.5 – Наочна номенклатура видатків на оборону НАТО

Джерело: складено автором на основі [44; 55]

Таким чином, з наведеної інформації на рис. 1.5 можна зробити наступні висновки:

– номенклатура видатків на оборону НАТО включає чотири основні групи: експлуатаційні витрати, закупівлі і будівництво, дослідження та розробки, інші витрати. НАТО збирає інформацію про витрати на оборону регулярно в розрізі поточних видатків на оборону та кошторису витрат в майбутньому. Видатки на оборону згідно з визначенням Північно-Атлантичного альянсу – є фактичними платежами або тими, які повинні бути зроблені в ході фінансового року. НАТО

визначає витрати на оборону як виплати національним урядом спеціально для задоволення потреб своїх збройних сил та збройних сил своїх союзників (у т.ч. й збройних сил своїх партнерів-кандидатів, до яких належить і Україна);

– збройні сили блоку НАТО на сьогодні в цілому представлені наземними, морськими та авіаційними силами, їх адміністраціями і командуванням, силами спеціальних операцій, медичної служби, матеріально-технічного командування, тощо. Що стосується уточнень, за номенклатурою НАТО пенсійні виплати (які входять у групу експлуатаційний витрат) здійснювані безпосередньо урядом до відставних військових і цивільних співробітників військових відомств, повинні включатися до витрат на оборону незалежно від того, зроблені ці виплати із бюджету Міністерства оборони або інших міністерств. Окрім цього, до витрат на оборону НАТО включаються і витрати на: дослідження й розробки в галузі оборони; підтримку миру та гуманітарні операції; утилізацію застарілої зброї, техніки та боєприпасів, тощо. Фінансова допомога із боку однієї країни НАТО іншій, зокрема, щоб підтримати зусилля щодо обороноздатності одержувача, включається до витрат на оборону країни-донора, а не до оборонних витрат приймаючої країни. Витрати же на загальну інфраструктуру НАТО входять в загальні витрати на оборону кожної країни НАТО лише тією мірою, якою – є чистий внесок цієї країни. Військові виплати та витрати на цивільну оборону виключені, згідно із визначенням НАТО, з витрат на оборону блоку [44, с. 10]. Більш детально, структурна номенклатура видатків на оборону блоку НАТО у розподілі на групи спрямування видатків, їх складові та елементи представлена у вигляді Додатку Б.

В цілому, можна зазначити, що використання досвіду НАТО у побудові номенклатури видатків на оборону може стати дійсно корисним для України, так як надасть змогу уточнити фінансові показники витрат на оборону країни, зосередити увагу на їх цільовому призначенні, а також структурувати оборонну складову за галузями видатків державного бюджету, що загалом акцентуватиме увагу на суспільній корисності такого загального суспільного блага, як оборона держави.

2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

2.1. Характеристика методів дослідження і принципів їх застосування

Поняття «метод» у загальному розумінні представляє собою сукупність прийомів, засобів, принципів й інструментів, за допомогою яких здійснюється дослідження закономірностей та законів розвитку і функціонування економіки. У розрізі теми написання дослідження даної роботи, «метод» виступає у якості процесу дослідження у структурі наукової і пізнавальної діяльності з виконання чи досягнення поставленої мети, що передбачає виконання поставлених завдань від постановки проблеми і огляду літератури до виконання емпіричного аналізу побудови економетричних моделей і складення пропозицій та рекомендацій, як фінального результату дослідження роботи [39].

На сьогоднішній день розрізняють як загальнонаукові (універсальні), так й специфічні методи дослідження. Методологічну основу дослідження роботи (яку представляють методи дослідження, їх сутність і показники аналізу, згідно із використанням яких проводитиметься комплексне дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України в умовах викликів війни) представлено у вигляді табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Методи дослідження, їх характеристика і принципи застосування

<i>Загальнонаукові методи дослідження</i>	
Назва методу дослідження	Характеристика методу дослідження, принципи та приклади його застосування
Метод аналізу	<i>Аналіз</i> – метод наукового пізнання, заснований на розподілі цілого на складові частини і елементи, з метою проникнення в сутність цього цілого. Основний метод дослідження роботи
Методи індукції і дедукції	<i>Індукція</i> – метод, що базується на формуванні висновків від загального до окремого. <i>Дедукція</i> – це метод пізнання, де на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне. Методи використовуються у процесі складання висновків про предмет дослідження, що робляться на основі знань загальних властивостей предмету дослідження і його елементів. Частина висновків, представлених у цій роботі, були зроблені завдяки використанню цих обох методів дослідження

Продовж. табл. 2.1

Метод порівняння	Цей метод використовується при виявленні відмінностей між об'єктами дослідження і знаходження між ними спільного. За темою кваліфікаційної роботи зазначений <i>метод порівняння</i> використовувався у процесі порівняння значень показників, що характеризують військовий бюджет України й військову допомогу союзників нашої країни, при порівнянні сучасної номенклатури видатків на оборону України та блоку НАТО, а також при порівнянні відмінних особливостей у сутності понять «гібридна війна» і «повномасштабна війна»
Метод класифікації	<i>Метод класифікації</i> використовується у процесі об'єднання предметів, об'єктів та явищ в класифікаційні угруповання (за темою роботи даний метод використовувався при структурній класифікації видатків ДБУ на оборону України і видатків на оборону країн-членів блоку НАТО)
Метод логічного узагальнення і синтезу	Метод використовується з метою поєднання окремих частин предмета (об'єкта, властивостей чи елементів) дослідження в єдине ціле. За темою кваліфікаційної роботи <i>метод логічного узагальнення і синтезу</i> використовувався у процесі складання структурних висновків за результатами усього проведеного дослідження та у процесі їх логічного узагальнення
<i>Специфічні методи дослідження</i>	
Назва методу дослідження	Характеристика методу дослідження, принципи та приклади його застосування
Метод структурного аналізу	<i>Метод структурного аналізу</i> полягає у вивченні внутрішніх зв'язків і залежностей між окремими підсистемами на основі аналізу, де структура виражає сутність системи і є засобом її внутрішньої організації. За темою кваліфікаційної роботи метод використовувався при аналізі структурних складових видатків ДБУ на забезпечення оборони України і складових структури фінансового забезпечення військовослужбовців України за період 2014-2023 рр.
Метод математичного моделювання	Метод наукового пізнання, який ґрунтується на зображенні взаємозалежності й зв'язків між економічними процесами та явищами у вигляді «математичної моделі». За темою роботи використання згаданого методу математичного моделювання відбувалось при побудові економетричної моделі зв'язку між обсягом видатків на оборону України та обсягом реального ВВП України у редакторі «Microsoft Excel», який дозволяє не тільки вивести графічне зображення зв'язку між показниками, але й і саму економетричну модель зв'язку і взаємозалежності між показниками у вигляді рівняння лінійної регресії

Продовж. табл. 2.1

Методи табличного і графічного аналізу	Обидва методи використовуються для наочного зображення статистичних даних, динаміки та розрахунків у формі різних таблиць та графіків (усі таблиці і рисунки, що представлені у роботі і відображають статистичні дані показників аналізу та їх динаміку за певний досліджуваний період, були створені за використанням зазначених методів дослідження)
Метод коефіцієнтного аналізу	Метод використовується у процесі розрахунку коефіцієнтних значень показників аналізу, між якими досліджується зв'язок та взаємозалежність. За темою кваліфікаційної роботи даний метод використовувався для розрахунку значення коефіцієнту кореляції для пари «обсяг видатків на оборону країни – обсяг реального ВВП України»
Метод кореляційно-регресійного аналізу	Метод дослідження, який полягає у безпосередньому аналізі економіко-математичної моделі у вигляді рівняння регресії (рівняння кореляційного зв'язку), яке відображає залежність результативної ознаки від однієї або кількох ознак-факторів і надає оцінку міри тісноти зв'язку. За темою кваліфікаційної роботи зазначений <i>метод кореляційно-регресійного аналізу</i> використовувався у процесі дослідження напряму (прямий чи обернений) та сили зв'язку (слабкий, сильний чи помірний кореляційний зв'язок) між показниками обсягу видатків на оборону України і обсягом реального ВВП України за період 2014-2023 рр., а також ще у процесі перевірки на статистичну значимість та адекватність параметрів отриманого рівняння лінійної регресії

Джерело: складено автором на основі [36; 40]

Таким чином, представлені у табл. 2.1 методи дослідження дають змогу оцінити не тільки принципи і реальні приклади власного застосування у процесі написання роботи за обраною темою, але й і попереджують можливу загрозу «неврахування» чи «упущення» необхідного аналізу для складення характерних висновків, які у повній мірі відповідатимуть виконанню як поставленої мети, так і переліку завдань дослідження кваліфікаційної роботи. Окрім цього, згідно до вищезазначеної інформації у табл. 2.1, використання специфічних методів дослідження при написанні аналізу супроводжуватиметься застосуванням таких формул розрахунку:

$$W_{ME} = (A_{ME} / A_{BE}) \times 100\% \quad (2.1)$$

де: W_{ME} – питома вага видатків на оборону України у структурі видатків ДБУ за обраний календарний рік (%);

A_{ME} – загальний обсяг видатків ДБУ на оборону України за обраний рік (млн. грн.);

A_{BE} – загальний обсяг видатків ДБУ за усіма статтями їх спрямування за календарний рік (млн. грн.).

Наступна формула розрахунку буде пов'язана з структурою видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за функціональною класифікацією видатків, де метою стане пошук питомої ваги видатків ДБУ на військову і цивільну оборону України у структурі видатків ДБУ на оборону за усіма напрями спрямування:

$$W_{MD(CD)} = (A_{MD(CD)} / A_{ME}) \times 100\% \quad (2.2)$$

де: $W_{MD(CD)}$ – питома вага видатків ДБУ на військову (цивільну) оборону України у структурі видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за рік (%);

$A_{MD(CD)}$ – загальний обсяг видатків ДБУ на військову (цивільну) оборону України за обраний календарний рік (млрд. грн.).

A_{ME} – загальний обсяг видатків ДБУ на оборону України за обраний рік (млрд. грн.).

Проведення наступної перевірки на статистичну значимість і адекватність рівняння лінійної регресії, отриманого у результаті побудови «економетричної моделі» зв'язку між обсягом видатків на оборону України і обсягом реального ВВП України у редакторі «Microsoft Excel», супроводжуватиметься наступними формулами розрахунку його параметрів, а саме:

$$b = \frac{\overline{y \cdot x} - \bar{y} \cdot \bar{x}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2} \quad (2.3)$$

де: $\overline{y \cdot x}$ – це середнє значення добутку результативної ознаки (видатки на оборону України, «у») та факторної ознаки (реальний ВВП України, «х») за час гібридної війни 2014-2021 рр. і окремо з урахуванням періоду повномасштабної війни із РФ 2022-2023 рр.;

\bar{y} – середнє значення результативної ознаки (видатки на оборону України, «у») за період гібридної війни 2014-2021 рр. та окремо із урахуванням періоду повномасштабної війни із РФ 2022-2023 рр.;

\bar{x} – середнє значення за факторною ознакою (реальний ВВП України, «х»);

$\overline{x^2}$ – це середнє значення квадрату (²) факторної ознаки (якою є реальний ВВП України, «х») як за період гібридної війни 2014-2021 рр., так і окремо із урахуванням періоду повномасштабної війни із РФ 2022-2023 рр.;

$(\overline{x})^2$ – це середнє значення за факторною ознакою (реальний ВВП України, «х»), узятої у квадрат (²).

$$a = \overline{y} - b \cdot \overline{x} \quad (2.4)$$

де: \overline{y} – це середнє значення результативної ознаки (видатки на оборону України, «у») за період гібридної війни 2014-2021 рр. та окремо з урахуванням періоду повномасштабної війни із РФ 2022-2023 рр.;

b – значення параметру «бета» рівняння лінійної регресії, розрахованого згідно вищезазначеної попередньої формули розрахунку;

\overline{x} – це середнє значення за факторною ознакою (реальний ВВП України, «х») за 2014-2021 рр. та за 2014-2023 рр.

Відповідно, саме рівняння лінійної регресії матиме наступний вигляд:

$$\hat{y} = a \cdot x - b \quad (2.5)$$

де: x – це значення аргументу;

a; b – це розраховані параметри рівняння лінійної регресії.

У доповнення до вищепредставленого, після складання рівняння лінійної регресії за використанням сили кореляційного зв'язку між його показниками аналізу буде розрахований коефіцієнт детермінації (значення узятото у квадрат (²) коефіцієнта кореляції), який пояснить який відсоток варіації результативної ознаки пояснюється залежністю від факторної ознаки, а також буде здійснений аналіз за F-критерієм Фішера, який надасть оцінку статистичної значимості та адекватності отриманого рівняння лінійної регресії.

2.2. Методологічна концепція практичного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України в умовах тривалої війни з РФ

Наочно методологічну концепцію проведення практичного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр. можна представити у вигляді рис. 2.1.

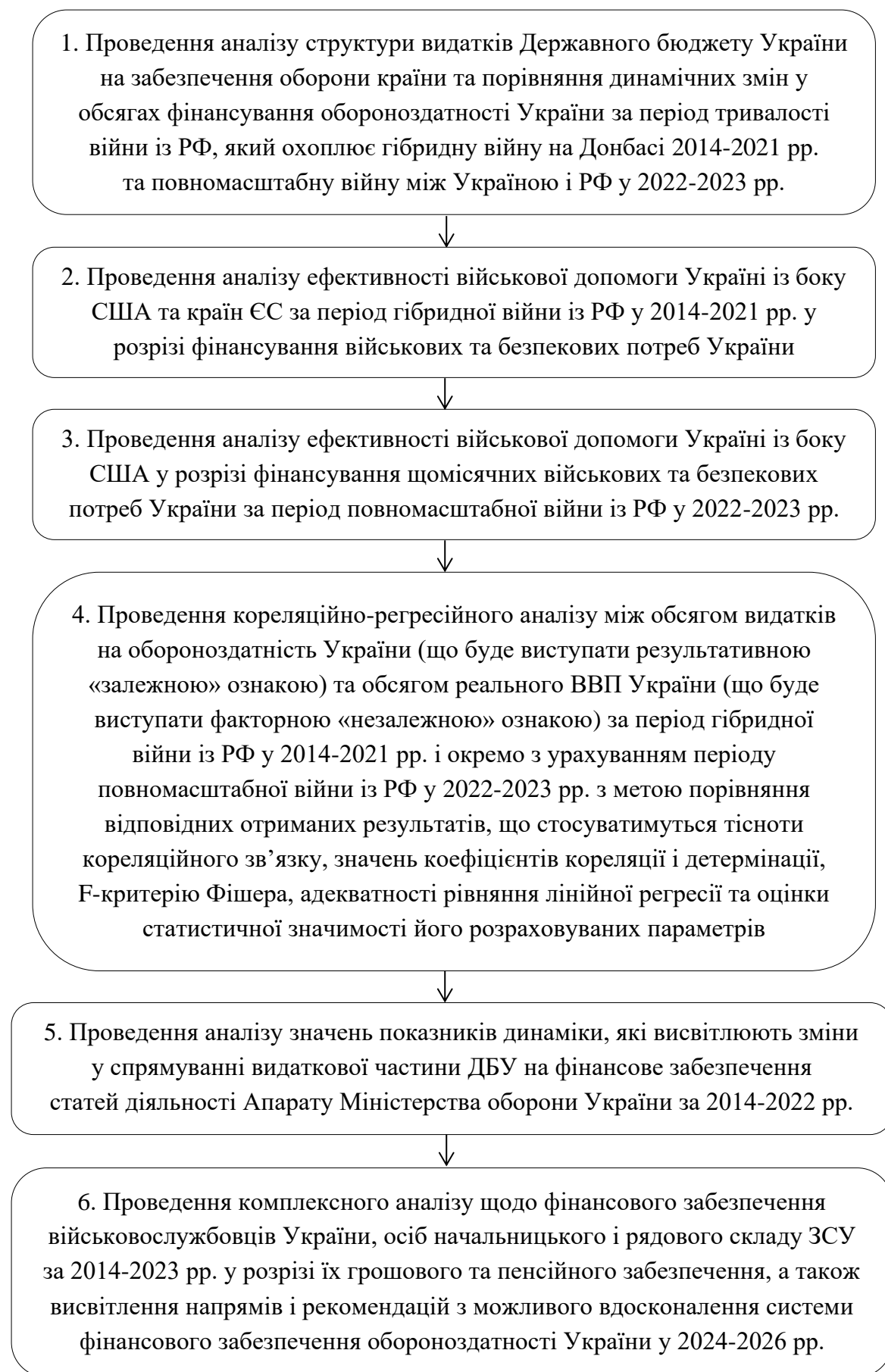

Рисунок 2.1 – Наочна концепція практичного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр.

У доповнення до інформації, зазначеної на рис. 2.1, буде доречним додати наступне:

– виконання етапів концепції щодо проведення практичного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр. у повній мірі відповідає усім поставленим завданням дослідження роботи та має на меті втілення їх практичної реалізації у вигляді розрахунків і аналізу даних відповідної військової статистики;

– усі отримані результати аналізу статистичних даних та оцінка їх змісту стануть у нагоді у процесі інтерпретації результатів дослідження, яке повинно полягати у висвітленні практичних пропозицій і рекомендацій по можливому вдосконаленню структури військового бюджету України у майбутньому, яке враховуватиме умови війни, досвід внутрішнього (із держбюджету України) та зовнішнього (закордонна допомога України в особі США, Великобританії і їх союзників) фінансування військових та безпекових потреб України в області її обороноздатності за період 2014-2023 рр., а також – потенційну необхідність відповідності сучасним провідним стандартам Північноатлантичного альянсу.

Окрім цього, що стосується етапів практичного дослідження фінансового забезпечення обороноздатності України за період 2014-2023 рр. з рис. 2.1, буде доречним зазначити інформаційну базу, яка для цього використовувалась:

– офіційний сайт Міністерства фінансів України [23] і його статистичний портал [28], держсайт Державної казначейської служби України [27] і Єдиний урядовий веб-портал органів виконавчої влади країни [15], офіційні матеріали статистики яких використовувались при проведенні аналізу структури видатків Державного бюджету України на забезпечення оборони країни за період 2014-2023 рр.;

– аналітичний портал «Слово і Діло» [1], статистичні матеріали Інституту дослідження війни «ISW» [50], а також статті та публікації міжнародної преси, що присвячені кількісному і якісному аналізу військової допомоги Україні, яка надавалась нашій країні із боку США та країн ЄС за період 2014-2023 рр. для фінансування військових й безпекових потреб України в умовах війни із РФ;

– офіційний сайт Міністерства фінансів України [23] і його статистичний портал [28], де вказані необхідні статистичні дані стосовно обсягів реального ВВП України та видатків ДБУ на оборону України за 2014-2023 рр., що буде потрібно при проведенні детального кореляційно-регресійного аналізу зв'язку між цими показниками за зазначений період;

– офіційний сайт Міністерства оборони України [22], держсайт Державної казначейської служби України [27] та Єдиний державний веб-портал з реєстру відкритих даних Міністерства цифрової трансформації України [16] для аналізу обсягів спрямування видаткової частини держбюджету України на фінансове забезпечення статей діяльності Апарату Міністерства оборони України за 2014-2022 рр.;

– офіційні державні сайти Державної казначейської служби України [27] і Міністерства фінансів України [23], а також – офіційний державний веб-портал Пенсійного фонду України [30] для проведення комплексного аналізу стосовно фінансового забезпечення військовослужбовців України, осіб начальницького й рядового складу ЗСУ за 2014-2023 рр. у розрізі їх грошового та пенсійного забезпечення.

У поточному 2024 році заплановані заходи із ще більшої взаємоінтеграції між Україною та Північноатлантичним альянсом, спрямовані як на посилення блоку НАТО через отримання безпосереднього військового досвіду України у протистоянні з РФ з одного боку, так і якісне посилення Збройних Сил України через отримання подальшої військової допомоги від країн-представників блоку НАТО у розрізі новітнього озброєння (літаки F-16, сучасна бронетехніка, ППО, високоточні ракети далекого радіусу дії, тощо) із іншого боку. Тож, саме тому, необхідність відповідності України сучасним провідним стандартам НАТО – є ключовою темою, яка гарантовано повинна бути узята до уваги при формуванні змісту четвертого розділу дослідження роботи поряд із усіма результатами її практичного емпіричного дослідження, які, як зазначено на рис. 2.1, охоплюють досвід гібридної й повномасштабної війни України із РФ за період останнього десятиріччя (2014-2023 рр.).

3. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД ГІБРИДНОЇ І ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ З РФ

3.1. Емпіричний аналіз видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за 2014-2023 рр.

Одним із основних та ключових показників, який найкраще характеризує обсяг фінансування обороноздатності України за певний досліджуваний період, є обсяг видатків Державного бюджету країни на державну оборону. Видатки на оборону – є функціональною складовою видатків ДБУ на рівні із наступними категоріями бюджетних видатків: загальнодержавні функції; охорона здоров'я; громадський порядок, безпека й судова влада; економічна діяльність; охорона навколишнього середовища, житлово-комунальне господарство; духовний та фізичний розвиток; освіта; соціальний захист і соціальне забезпечення, а також міжбюджетні трансферти. У табл. 3.1 наочно представлені статистичні дані, які характеризують обсяг видатків ДБУ на оборону та їх питому вагу у структурі видатків ДБУ за функціональною класифікацією за увесь період, який охоплює тривалість гібридної й повномасштабної війни в Україні (2014-2023 рр.).

Таблиця 3.1 – Обсяг та питома вага видатків Державного бюджету України на забезпечення обороноздатності країни за 2014-2023 рр. (млн. грн., %)

Рік	Обсяг видатків на оборону (млн. грн.)	Питома вага у структурі видатків ДБУ (%)
2014	27 363,4	6,36
2015	52 005,2	9,01
2016	59 350,7	8,67
2017	74 346,2	8,86
2018	97 024,0	9,84
2019	106 627,8	9,94
2020	120 374,1	9,35
2021	127 527,3	8,56
2022	1 142 872,4	42,24
2023	1 784 472,7	51,68

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України [23; 28]

Дані табл. 3.1, які висвітлюють динамічні зміни у питомій вазі видатків на оборону у структурі видатків ДБУ, наочно зображені у вигляді рис. 3.1.

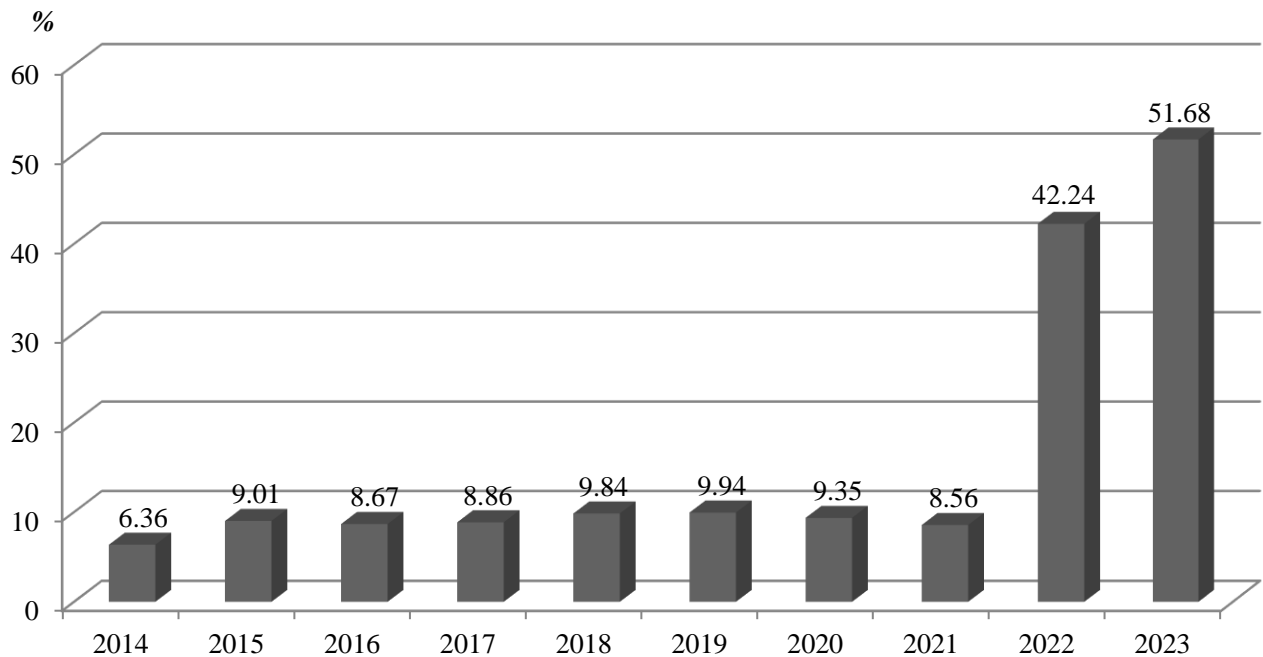

Рисунок 3.1 – Динаміка питомої ваги видатків на оборону у структурі видатків ДБУ за функціональною класифікацією за 2014-2023 рр. (%)

Таким чином, з табл. 3.1 та рис. 3.1 можна зробити наступні висновки:

– без урахування базисного 2014 року (коли почався спровокований РФ збройний конфлікт на Донбасі), в середньому, питома вага видатків на оборону у структурі усіх видів видатків ДБУ складала 8-9%. Для порівняння, за період 2010-2013 рр. (до анексії Криму та початку гібридної війни на Сході України) питома вага видатків на оборону у структурі усіх видів видатків ДБУ складала в середньому 3,6-3,8%. Збільшення обсягу й питомої ваги видатків на оборону пояснювалась не тільки, безпосередньо, наявністю гібридної війни на території України, але й і вимушеним збільшенням загальної чисельності Збройних Сил України, розвитком ВПК України та проведенням поступової модернізації армії країни з метою її наближення до стандартів збройних сил НАТО;

– рекордне збільшення обсягу та питомої ваги видатків ДБУ на оборону у 2022-2023 рр. (коли обсяг видатків ДБУ на оборону перевищив 1 трлн. грн., а їх питома вага складала фактично половину від усіх запланованих видатків ДБУ) було пов'язане з початком повномасштабної війни із РФ, що вимагало швидке створення умов і фінансових можливостей для проведення загальної мобілізації чоловічого населення країни та забезпечення його усім необхідним для захисту країни.

Видатки Державного бюджету України на забезпечення оборони країни, в свою чергу, за функціональною класифікацією видатків (відповідно до Наказу Міністерства фінансів України для 0200 «Оборона»), поділяються на наступні шість основних груп:

- 0210 «Військова оборона» та 0220 «Цивільна оборона»;
- 0230 «Військова допомога зарубіжним країнам»;
- 0240 «Військова освіта»;
- 0250 «Фундаментальні та прикладні дослідження у сфері оборони»;
- 0260 «Інша діяльність у сфері оборони» [25].

Відповідно до вищезазначеного поділу на групи, структура видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за функціональною класифікацією видатків за період 2014-2023 рр. представлена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Структура видатків Державного бюджету України на забезпечення оборони країни за 2014-2023 рр. (млрд. грн., %)

Рік	Обсяг видатків на військову оборону (млрд. грн.)	Питома вага у структурі видатків ДБУ на оборону (%)	Обсяг видатків на цивільну оборону (млрд. грн.)	Питома вага у структурі видатків ДБУ на оборону (%)	Обсяг видатків на військову освіту, військову допомогу заруб. країнам та іншу діяльність у сфері оборони (млрд. грн.)	Питома вага у структурі видатків ДБУ на оборону (%)
2014	24,4	89,37	0,4	1,46	2,5	9,16
2015	47,4	91,15	0,8	1,54	3,8	7,31
2016	53,4	89,9	0,6	1,01	5,4	9,09
2017	67,1	90,3	1,3	1,75	5,9	7,94
2018	87,5	90,2	1,6	1,65	7,9	8,14
2019	102,2	95,78	1,5	1,41	3,0	2,81
2020	115,1	95,6	1,7	1,41	3,6	2,99
2021	121,4	95,21	1,9	1,49	4,2	3,3
2022	1 100,2	96,26	23,73	2,07	18,94	1,66
2023	1 727,9	96,83	36,05	2,02	20,52	1,15

Джерело: складено автором на основі даних Державної казначейської служби України [27] та Єдиного урядового веб-порталу органів виконавчої влади України [15]

Дані табл. 3.2, які висвітлюють динамічні зміни у питомій вазі видатків на військову оборону та інших статей оборонних видатків у структурі видатків

ДБУ на забезпечення оборони країни за період 2014-2023 рр., наочно зображені у вигляді рис. 3.2.

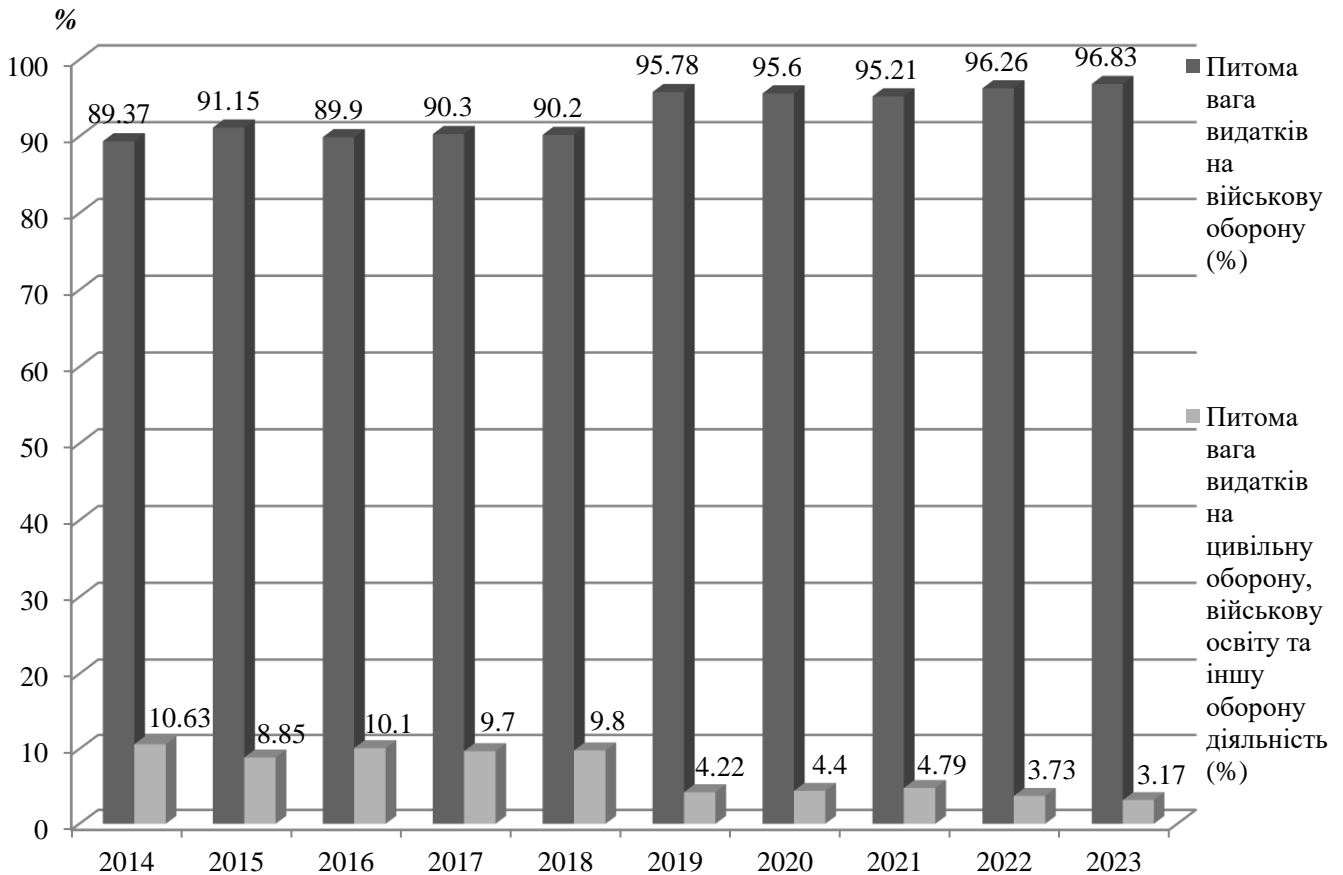

Рисунок 3.2 – Порівняльна динаміка питомої ваги видатків на військову оборону та інших статей оборонних видатків у структурі видатків ДБУ на забезпечення оборони країни за період 2014-2023 рр. (%)

Таким чином, з табл. 3.2 та рис. 3.2 можна зробити наступні висновки:

– з усіх вищезазначених груп видатків на забезпечення оборони України, найбільшу частку займають видатки «на військову оборону» (тобто, кошти, які призначені для цільового утримання і забезпечення Збройних Сил України), на які за 2014-2023 рр. у середньому припадає 90-95% усіх видатків на оборону країни. Окрім цього, за останні чотири роки питома вага видатків на військову оборону України – є не меншою за 95% усіх видатків на оборону країни, що пов'язано із продовженням війни із РФ (яка трансформувалася із «гібридної» у «повномасштабну») й пояснюється довгою тривалістю проведення активних військових дій (які як майже 10 років тому почалися на Сході України, а наразі тривають від Луганської до Херсонської областей);

– на всі інші групи оборонних видатків разом узяті («цивільна оборона», «військова освіта», «військова допомога зарубіжним країнам», «інша діяльність у сфері оборони»), припадає лише 5-10% усіх видатків ДБУ на оборону країни за досліджуваний період 2014-2023 рр. У порівнянні із видатками на військову оборону, інші групи оборонних видатків передбачають спрямування державних фінансів на: функціонування та забезпечення підтримки сил цивільної оборони України; забезпечення підготовки військових фахівців України та підвищення їхньої кваліфікації; розроблення планів по ліквідації надзвичайних ситуацій та запобігання пожеж на військових об'єктах; регулювання питань, пов'язаних із оборонною діяльністю та функціонуванням сухопутних, військово-повітряних і військово-морських Збройних Сил України, тощо.

В Україні, яка вже майже як десять років перебуває у стані війни із РФ, видатки на оборону мають складати не менше 3% від ВВП країни і дотримання цього рівня з 2014 року – є критично необхідним (для прикладу, відповідно до міжнародних стандартів, видатки на оборону мають становити не менше ніж як 2,0% від запланованого обсягу ВВП країни, а у разі, якщо рівень фінансування є нижчим зазначеного показника, то це свідчить про низький рівень військово-економічної безпеки країни) [33]. У 2022 році через початок повномасштабної війни з РФ (після майже як восьми років гібридної війни) було досягнуто одне з найвищих значень рівня видатків на оборону по відношенню до ВВП, а саме: 5,95% ВВП України. У 2023 році державою було підвищено цей показник до 17,90%, що є втричі більшим за значення 2022 року. У 2024 році заплановано спрямувати ще більше коштів на фінансування потреб Збройних Сил України із метою забезпечення подальшого ефективного супротиву РФ та нанесенню їй військовим озброєним формуванням максимальної і незворотної шкоди.

3.2. Аналіз ефективності військової допомоги Україні із боку США та країн ЄС за період гібридної та повномасштабної війни з РФ

В той же час, слід зазначити, що лише одних видатків ДБУ на оборону було недостатньо для побудови ефективної системи обороноздатності України

у найкоротші терміни, яка була б здатна належним чином відповідати викликам гібридної війни і навіть більше. Саме тому, окрім фінансування потреб армії із боку держбюджету, чималі обсяги військової допомоги Україні виділяли США та країни ЄС (як ключові партнери нашої країни у галузі економіки й розвитку ВПК). Статистичні дані, які характеризують обсяг військової допомоги Україні з боку США за час гібридної війни з РФ у 2014-2021 рр., наведені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Обсяг військової допомоги Україні із боку США за період гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр. (млн. дол. США)

Рік	Загальний обсяг військової допомоги (млн. дол. США)
2014	86,9
2015	174,0
2016	318,1
2017	262,1
2018	268,9
2019	397,9
2020	283,0
2021	450,0
Всього	2 240,9

Джерело: складено автором на основі [1]

Дані табл. 3.3 наочно зображені у вигляді рис. 3.3.

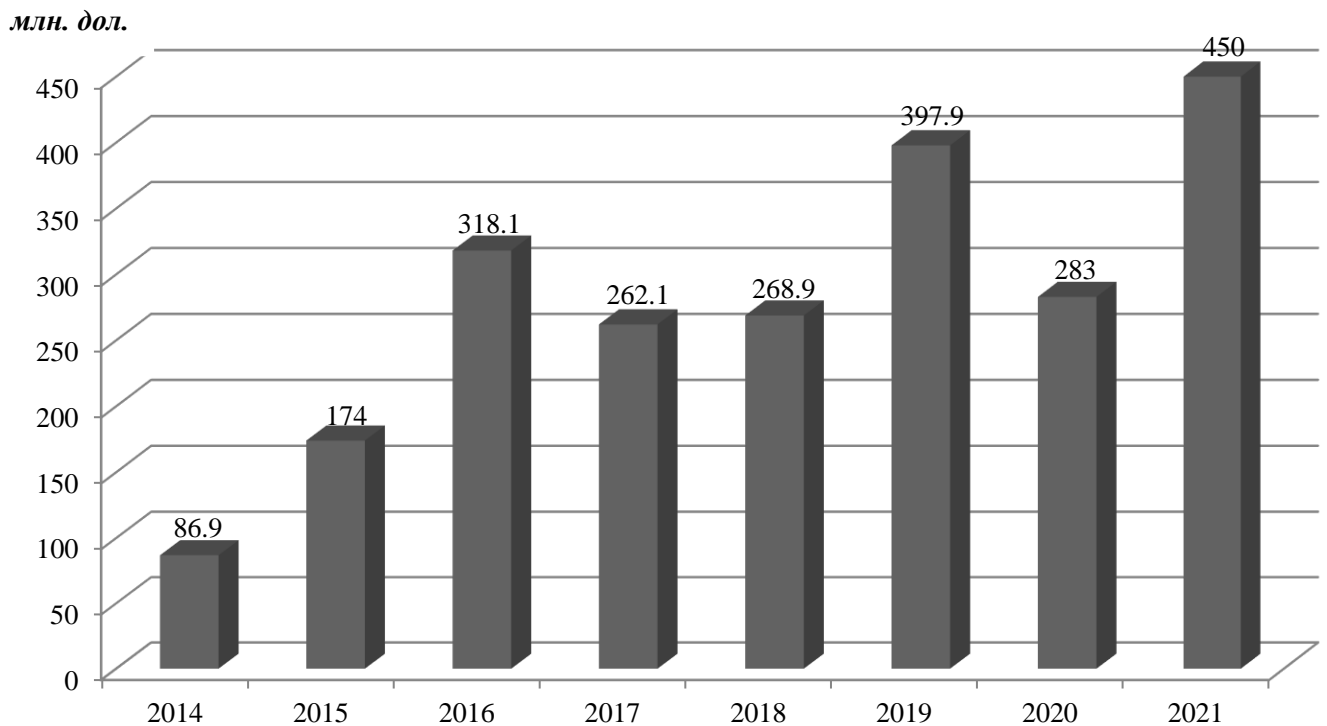

Рисунок 3.3 – Динаміка обсягу фінансування військових і безпекових потреб України із боку США за 2014-2021 рр. (млн. дол. США)

Таким чином, з табл. 3.3 та рис. 3.3 можна зробити наступні висновки:

– від початку війни на Донбасі у 2014 році й впродовж наступних 7 років США систематично надавали Україні військову допомогу для розвитку власних ЗСУ та протистояння викликам гібридної війни, розв'язаної РФ і сепаратистами ЛДНР, які її підтримували. Військова допомога, яка надавалась Україні із боку США у 2014-2021 рр., здійснювалась за наступними програмами: «Ініціатива сприяння безпеці в Україні», «Іноземне військове фінансування», «Міжнародна військова освіта й підготовка», «Розбудова ВПК України», програми боротьби з тероризмом, нерозповсюдження зброї і розмінування, тощо. Загальний обсяг військової допомоги Україні із боку США за 2014-2021 рр. склав 2 240,9 млн. дол. США (або 2,24 млрд. дол. США);

– за весь час гібридної війни у 2014-2021 рр. рекордні обсяги військової допомоги Україні з боку США мали місце у 2019 році (397,9 млн. дол. США) і у 2021 році (450,0 млн. дол. США). У 2019 році військова допомога Україні з боку США була зосереджена на поставках обладнань зв'язку, артилерійських боєприпасів, засобів кібербезпеки, приладів нічного бачення, а також запасних частин для ремонту військової техніки на озброєнні ЗСУ. В свою чергу, обсяг зменшення військової допомоги Україні від США до 283 млн. дол. США у 2020 році пояснювався негативним впливом наслідків пандемії COVID-19, який, на превеликий жаль, мав згубний ефект не тільки для світової економіки, але і для можливостей забезпечення України військовими поставками з боку США і усіх інших партнерів нашої країни. У 2021 році Україна від США отримала 275 млн. дол. США в рамках програми «Ініціатива сприяння безпеці України», 115 млн. дол. США в рамках програми «Іноземне військове фінансування», а також ще додатковий пакет безпекової допомоги вартістю у 60 млн. дол. США. За усіма перерахованими програмами військової допомоги США (які разом оцінюються у 450 млн. дол. США), Україна отримала: 20 броневих автомобілів «HMMWV», 84 жорстко-корпусних надувних човнів типу «RHIB» та «RIB», 30 протитанкових ракетних комплексів «Javelin» й 180 ракет до них, 2 патрульні катери «Island», а також індивідуальні аптечки, засоби радіолокаційного зв'язку, боєприпаси та

стрілецьку зброю. За весь час гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр. саме США стали головним спонсором військової допомоги Україні [1].

Окрім США, суттєву військову допомогу Україні у період 2014-2021 рр. надавали і країни ЄС (особливо Польща, Німеччина, Велика Британія й країни Прибалтики). У табл. 3.4 представлені статистичні дані, які висвітлюють обсяг наданої військової допомоги Україні з боку країн ЄС за період гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр.

Таблиця 3.4 – Обсяг військової допомоги Україні із боку країн ЄС за період гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр. (млн. євро)

Рік	Загальний обсяг військової допомоги (млн. євро)
2014	15,7
2015	13,8
2016	55,4
2017	60,3
2018	43,6
2019	41,4
2020	5,4
2021	19,9
Всього	255,5

Джерело: складено автором на основі [1]

Дані табл. 3.4 наочно зображені у вигляді рис. 3.4.

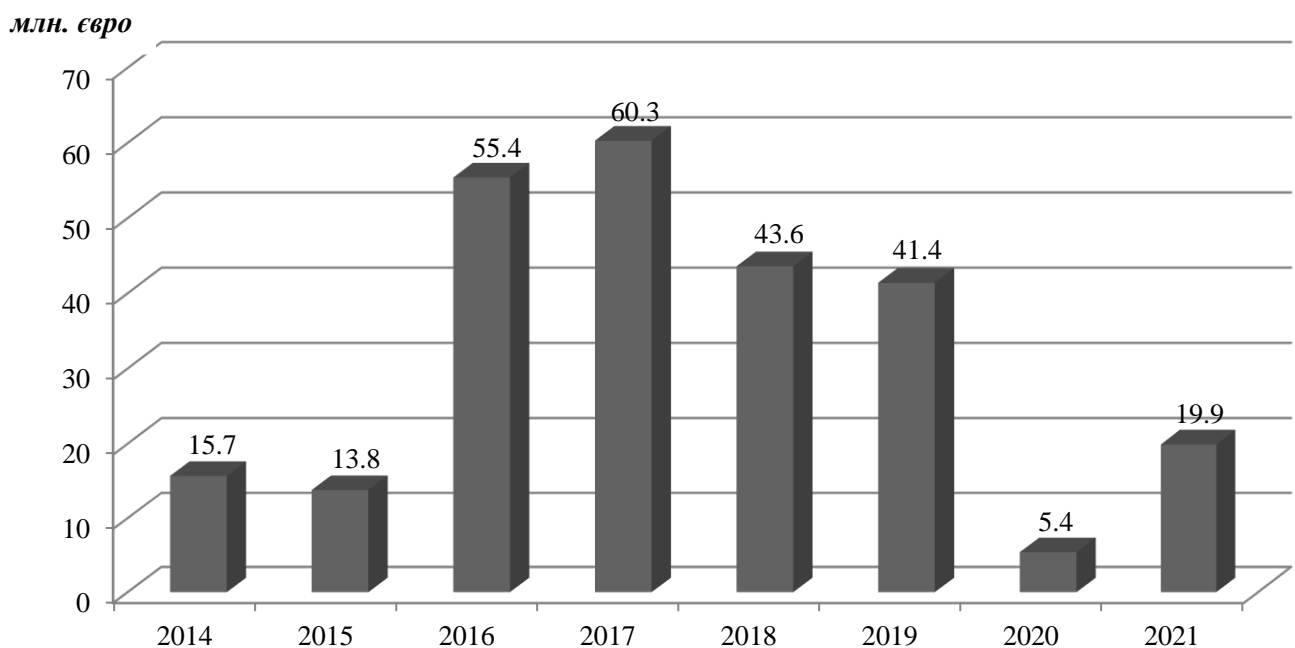

Рисунок 3.4 – Динаміка обсягу фінансування військових і безпекових потреб України із боку країн ЄС за період 2014-2021 рр. (млн. євро)

Таким чином, з табл. 3.4 та рис. 3.4 можна зробити наступні висновки, а саме:

– загальний обсяг військової допомоги Україні із боку країн ЄС за 2014-2021 рр. склав 255,5 млн. євро, що приблизно еквівалентно 296,6 млн. дол. США (якщо брати до уваги середньозважений курс у 1,161 дол. США за 1 євро за досліджуваний період 2014-2021 рр.). Відповідно, якщо порівнювати обсяг військової допомоги України, яка була надана країнами ЄС із одного боку та США із іншого боку, вартість військової допомоги Україні із боку США є у 7,55 разів більшою, аніж загальна вартість військової допомоги Україні з країн ЄС за той же період 2014-2021 рр. Загальна вартість військової допомоги Україні, яку надали їй США і країни ЄС за весь час гібридної війни з РФ 2014-2021 рр., оцінюється у понад 2,53 млрд. дол. США;

– військова допомога, яку країни ЄС надавали Україні у період 2014-2021 рр., зокрема, включала: обладнання зв'язку, різноманітне медичне обладнання, засоби кібербезпеки, прилади нічного бачення та різноманітні запасні частини для техніки. Суттєве зменшення військової допомоги Україні з боку країн ЄС у 2020 році пояснюється негативним впливом пандемії COVID-19, який, нажаль, і не оминув військові поставки. У 2021 р. у рамках пакету військової допомоги на 19,9 млн. євро Україна отримала: 3 колісні протимінні трали «SPARK» від Великої Британії, 7 санітарних автомобілів «Land Rover Defender» від Латвії, а також майже 500 бронежилетів та інше характерне військове спорядження від Естонії і Литви [1].

Початок повномасштабної війни із РФ у 2022 році, яка почалася із боку останньої 24 лютого вказаного року, вплинув не тільки на рекордне збільшення видатків держбюджету України на забезпечення оборони країни, але і на обсяг військової допомоги, яку надавали Україні союзники в особі США та країн ЄС. Розпочнемо, безпосередньо, з оцінки військової допомоги Україні з боку США за 2022 рік. Статистичні дані, які характеризують щомісячний обсяг допомоги для військових і безпекових потреб України від США за 2022-й рік, наведені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Обсяг військової допомоги Україні із боку США у перший 2022-й рік повномасштабної війни з РФ (млн. дол. США)

Місяць 2022-го року	Загальний обсяг допомоги для військових і безпекових потреб
Січень	–
Лютий	350
Березень	1 100
Квітень	2 320
Травень	950
Червень	1 450
Липень	1 490
Серпень	5 305
Вересень	2 825
Жовтень	1 625
Листопад	1 200
Грудень	2 125
Загалом	20 740

Джерело: складено автором на основі [1]

Дані табл. 3.5 наочно зображені у вигляді рис. 3.5.

млн. дол.

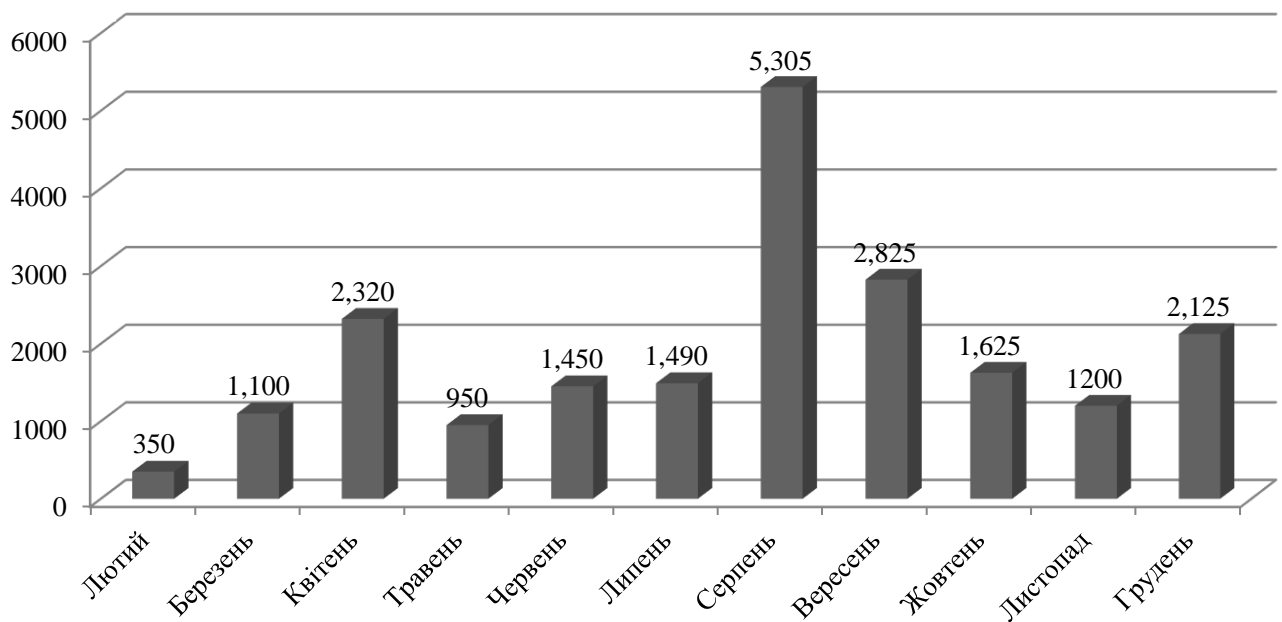

Рисунок 3.5 – Динаміка обсягу фінансування військових і безпекових потреб України із боку США за 2022-й календарний рік (млн. дол. США)

Таким чином, з табл. 3.5 та рис. 3.5 можна зробити наступні висновки:

– загальний обсяг військової допомоги США, який був наданий Україні впродовж 2022-го календарного року, склав 20,74 млрд. дол. США. Порівняно із обсягом військової допомоги США Україні у 2021 році (який склав 450 млн.

дол. США), значення 2022-го року – є більшим на 20,29 млрд. дол. США, що еквівалентно рівню зростання у 46 разів. Й незважаючи на те, що в оборонному бюджеті США на 2022-й рік було закладено 300,0 млн. дол. США на підтримку України, збільшення обсягу наданої США Україні військової допомоги до 20,74 млрд. дол. США було пов'язано із початком повномасштабної війни з РФ, яка вимагала і вимагає значно більших обсягів військової допомоги Україні з боку її партнерів, порівняно з гібридною війною 2014-2021 рр., яка тривала лише на лінії розмежування у Донецькій та Луганській областях між їх підконтрольною Україні територією і територією, яку контролювала РФ на чолі з сепаратистами ЛДНР;

– фінансування військових та безпекових потреб України із боку США у 2022 році відбувалося через пакети військової допомоги (яких налічувалось 30 одиниць), які включали наступні види озброєнь: зенітні системи і протитанкові системи «Javelin»; ракетні установки «HIMARS» та боєприпаси до них; засоби берегової оборони і гелікоптери; системи протиповітряної оборони «Patriot», а також артилерійські снаряди, гранатомети, гвинтівки, кулемети, бронежилети, шоломи, бронебійні системи АТ-4 й інше озброєння. За весь календарний 2022 рік, рекордний пакет військової допомоги Україні з боку США був оголошений на День Незалежності України у обсязі 2,98 млрд. дол. США, який передбачав: ЗРК «NASAMS», снаряди для мінометів та артилерії, контрбатареїнні радары й додаткові ракетні установки «HIMARS». Загальний обсяг військової допомоги США Україні у серпні 2022-го року досягнув рекордних 5,30 млрд. дол. США, що, до речі, удвічі більше, ніж увесь обсяг військової допомоги США Україні за час гібридної війни з РФ у 2014-2021 рр. [1].

В свою чергу, загальний обсяг військової допомоги, який США надали Україні у перший місяць 2023 року, поставив новий рекорд і склав 5,575 млрд. дол. США, до якого ввійшли: боєприпаси для «HIMARS», далекобійні ракети «GLSDB», артилерійські та мінометні снаряди, великокаліберні кулемети, ЗРК «Hawk», протитанкові системи «Javelin», БМП «Bradley», протитанкові ракети, колісні машини «HMMWV» і інше озброєння. Як показав досвід, ЗСУ завдяки

вагомому фінансовому забезпеченню військових потреб з боку держави і дуже вагомим обсягам іноземної військової допомоги продовжують демонструвати не тільки приголомшливі результати в операціях оборонного характеру, але й і в операціях наступального характеру, які мають на меті «видворення» ворога за всесвітньо-визнані державні кордони України 1991-го року. Балаклійсько-Куп'янська наступальна операція ЗСУ в окупованій східній частині Харківської області у вересні 2022 року (на сьогодні більш відома, як «Фредерікус 2.0») та визвольна осіння наступальна операція Збройних Сил України на правобережжі Херсонської області – це приклади блискавичних наступальних операцій ЗСУ, результатами яких стали: ліквідація окупаційної військово-цивільної російської адміністрації в Харківській області; створення «Лиманського котла» для військ РФ й визволення окупованих територій північної частини Донецької області у результаті форсування ЗСУ річки Оскіл; повна і остаточна ліквідація планів РФ по захопленню Миколаєва, звільнення Снігурівки, визволення міста Херсон та усієї правобережної частини української Херсонщини з-під російської окупації (Додатки Є; Ж).

Незважаючи на всі погрози і ультиматуми істеблішменту РФ із закликами негайного припинення надання військової допомоги Україні з боку партнерів в особі США і країн ЄС через ризик застосування ядерної зброї й початку прямої війни з блоком НАТО, плани РФ зазнали краху та у 2023 році обсяги військової допомоги, які були надані Україні її партнерами, в цілому, зросли як кількісно, так і вартісно. Окрім цього, США і країни ЄС у 2023 році створили коаліцію по навчанню і підготовці українських військових за кордоном, завдяки діяльності якої станом на початок 2024 року було забезпечено підготовку понад 100 тисяч майбутніх воїнів Збройних Сил України. Характер підготовки зосереджений на таких напрямках:

- базова загальновійськова підготовка новобранців, що триває 35 днів;
- професійна підготовка військових для використання іноземної техніки і озброєння (танків, артилерійських систем, ППО, БМП, БТР, реактивних систем залпового вогню) та підготовка бойових медиків, саперів й снайперів;

- підготовка сучасних командирів-лідерів та інструкторів-тактиків;
- колективна підготовка підрозділів різних рівнів та штабів ефективного управління (насамперед, для ведення наступальних дій і штурмів позицій) [1].

У доповнення до вищезазначеної інформації буде теж доречним додати, що у 2023 році США, Канада, Польща, Великобританія та Данія узяли на себе зобов'язання по навчанню українських пілотів і підготовці фахового наземного персоналу користуванню та обслуговуванню літаків «F-16» (у т.ч. і у контексті курсів підвищення володіння авіаційною термінологією англійською мовою).

Якщо Україні надають допомогу країни ЄС, США та їх союзники (у т.ч. і Канада, Австралія, Японія й Південна Корея), союзниками РФ в області наданні їй військової допомоги стали три країни із диктаторськими режимами: КНДР, Білорусь і Іран. Білорусь з самого першого дня початку повномасштабної війни надавала РФ військову підтримку через: передачу боєприпасів, здачу в оренду власних полігонів для розміщення і підготовки російських військових, а також надання білоруського повітряного простору для запуску ракет й зльоту літаків збройних формувань РФ. Іран із другої половини 2022 року здійснює активні поставки артилерійських снарядів, а також – дронів-камікадзе типу «Shahed» до РФ. Північна Корея з 2023 року активно постачає до РФ снаряди різних типів, балістичні ракети й пускові установки до них. Усю цю надану диктаторськими країнами зброю РФ наразі використовує для ведення війни проти України (саме тому, важливість військової та фінансової допомоги, яку надають нашій країні її союзники після початку повномасштабної війни з РФ, важко переоцінити). В свою чергу, статистичні дані, які характеризують щомісячний обсяг допомоги у розрізі військових та безпекових потреб України із боку США за 2023-й рік, наведені у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Обсяг військової допомоги Україні із боку США за час повномасштабної війни з РФ у 2023-му календарному році (млн. дол. США)

Місяць 2023-го року	Загальний обсяг допомоги для військових і безпекових потреб
Січень	5 575
Лютий	2 625
Березень	750

Продовж. табл. 3.6

Квітень	2 925
Травень	2 175
Червень	2 925
Липень	2 500
Серпень	450
Вересень	1 590
Жовтень	350
Листопад	525
Грудень	175
Загалом	22 565

Джерело: складено автором на основі [1]

Дані табл. 3.6 наочно зображені у вигляді рис. 3.6.

млн. дол.

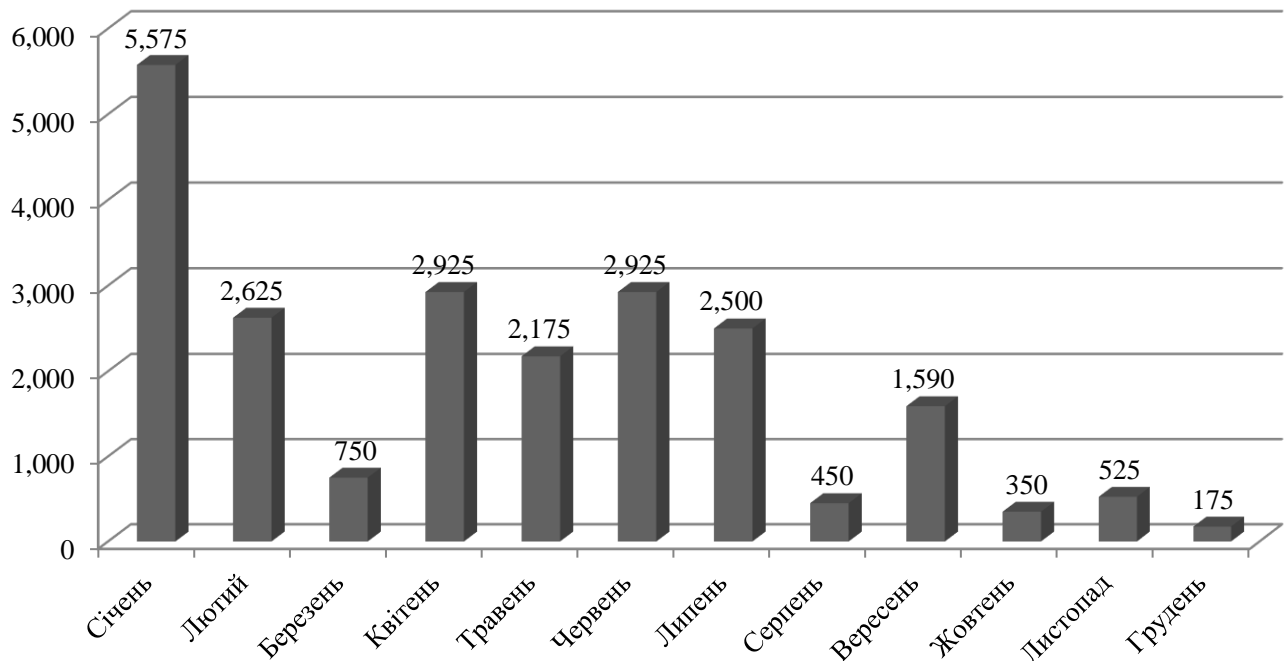

Рисунок 3.6 – Динаміка обсягу фінансування військових і безпекових потреб України із боку США за 2023-й календарний рік (млн. дол. США)

Таким чином, з табл. 3.6 та рис. 3.6 можна зробити наступні висновки:

– загальний обсяг військової допомоги США, який був наданий Україні впродовж 2023 календарного року, склав 22,56 млрд. дол. США. Порівняно із обсягом військової допомоги США Україні у 2022 році (який склав 20,74 млрд. дол. США), значення 2023-го року – є більшим на 1,825 млрд. дол. США, що еквівалентно рівню зростання на 8,8%. Окрім цього, порівняно з 2022 роком, у 2023 році Україна вперше отримала від США танки М1 «Abrams» (який нині є і

залишається основним бойовим танком армії й морської піхоти США), а також касетні боеприпаси, завдяки використанню яких ЗСУ наразі створюють чималі проблеми російській окупаційній армії, примножуючи її втрати. В останньому кварталі 2023 року відбулись поставки до України американських балістичних далекобійних ракет «ATACMS». Загальний обсяг усієї військової допомоги, яку отримала Україна від США з початком повномасштабної війни із РФ впродовж 2022-2023 рр., склав рекордні 43,3 млрд. дол. США. Що стосується зменшення обсягу військової допомоги Україні з боку США у IV кварталі 2023 року, то це пов'язано із тимчасовими суперечностями між адміністрацією Джо Байдена та республіканцями стосовно міграційної політики США і подальших перспектив фінансування військової допомоги Україні та Ізраїлю;

– за даними аналітики «Forbes» [49], загальна вартість військової техніки, яку втратила РФ в Україні, наразі оцінюється у понад 35 млрд. дол. США, чого навряд чи б можливо було досягти без вагомій зустрічній військової допомоги, яку впродовж 2022-2023 рр. надавали Україні її партнери в особі лідерів країн ЄС і США. Примноження обсягів військової допомоги, які надаються Україні, виконують на сьогодні дві наступні задачі: допомога Збройним Силам України ефективно протистояти російській окупаційній армії, поступово зводячи увесь її військовий потенціал на нуль; позбавлення можливостей та діючих варіантів для російського істеблішменту диктувати свої умови шантажу на міжнародній арені через потужний санкційний вплив, який все більше і більше ізолює РФ від цивілізованого світу, перетворюючи «країну-терористку» ще і на «країну-ізгоя» на кшталт сучасного Ірану та КНДР.

Як вже було зазначено у п. 3.1, наявність війни у країні прямо впливає на обсяг фінансування обороноздатності країни по відношенню до її ВВП (якщо для країн, які не перебувають у стані війни, достатнім рівнем фінансування їх військово-економічної безпеки є 2,0% ВВП згідно до міжнародних стандартів, то для країн, які перебувають у активній фазі війни, значення цього показника має складати мінімум 3,0% ВВП країни). Проведення кореляційно-регресійного аналізу між обсягом видатків на обороноздатність України (що буде виступати

результативною «залежною» ознакою, тобто, « y_i ») та обсягом реального ВВП України (що буде виступати факторною «незалежною» ознакою, тобто ж, « x_i ») буде поділено на 2 етапи: за час гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр. й окремо з урахуванням повномасштабної війни із РФ в 2022-2023 рр. Статистичні дані, які характеризують обсяги реального ВВП України та видатків ДБУ на оборону в період гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр. представлені у вигляді табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Обсяги реального ВВП України та видатків ДБУ на оборону в період гібридної війни із РФ впродовж 2014-2021 рр. (млрд. грн.)

Рік	Реальний ВВП України (x_i)	Видатки на оборону країни (y_i)
2014	1 365,12	27,36
2015	1 430,29	52,00
2016	2 034,43	59,35
2017	2 445,58	74,34
2018	3 083,41	97,02
2019	3 675,72	106,63
2020	3 818,45	120,37
2021	4 363,58	127,52

Джерело: складено автором на основі табл. 3.1 і статистичних даних [28]

Наочно кореляційний зв'язок між показниками зображений на рис. 3.7.

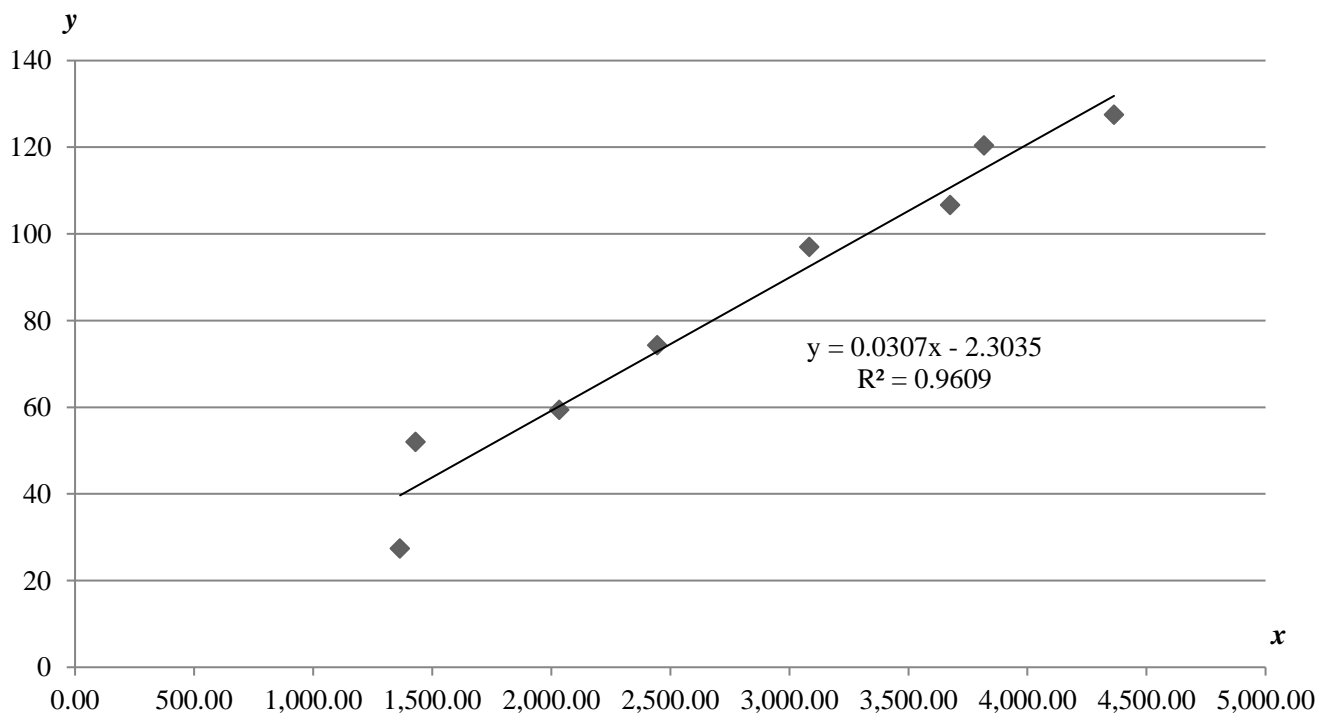

Рисунок 3.7 – Кореляційний зв'язок залежності між обсягом реального ВВП України й обсягом видатків ДБУ на оборону країни за 2014-2021 рр. (млрд. грн.)

Таким чином, згідно до рис. 3.7, можна зробити висновок, що коефіцієнт кореляції між обсягом реального ВВП України та обсягом видатків на оборону країни складає 0,9802703, що свідчить про пряму і сильну залежність між двома змінними. Відповідно до цієї характеристики залежності між показниками, чим більшим є обсяг реального ВВП України, тим більшим – є обсяг фінансування оборони країни з боку видаткової частини державного бюджету України. Сила кореляційного зв'язку між показниками у 0,98 демонструє, що у 2014-2021 рр. саме обсяг реального ВВП був визначальним фактором, який здійснював вплив на обсяг фінансування ДБУ оборони країни у зазначений період часу.

Для перевірки вищезазначених результатів, побудуємо рівняння регресії, враховуючи значення факторної (*реальний ВВП України*) та результативної (*видатки на оборону України*) ознак. Відповідно, для розрахунку параметрів рівняння лінійної регресії побудуємо розрахункову таблицю у вигляді табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Розрахункова таблиця параметрів рівняння лінійної регресії

Рік	Реальний ВВП (x)	Видатки на оборону (y)	$x \cdot y$	x^2	y^2	\hat{y}_x	$y - \hat{y}_x$	$(y - \hat{y}_x)^2$
2014	1 365,12	27,36	37 349,68	1 863 553	748,5696	39,67	-12,31	151,42
2015	1 430,29	52	74 375,08	2 045 729	2 704	41,67	10,33	106,73
2016	2 034,43	59,35	120 743,4	4 138 905	3 522,423	60,24	-0,89	0,80
2017	2 445,58	74,34	181 804,4	5 980 862	5 526,436	72,88	1,46	2,12
2018	3 083,41	97,02	299 152,4	9 507 417	9 412,88	92,49	4,53	20,51
2019	3 675,72	106,63	391 942	13 510 918	11 369,96	110,70	-4,07	16,58
2020	3 818,45	120,37	459 626,8	14 580 560	14 488,94	115,09	5,28	27,88
2021	4 363,58	127,52	556 443,7	19 040 830	16 261,35	131,85	-4,33	18,74
Разом	22 216,58	664,59	2 121 438	70 668 775	64 034,55	664,59	0,00	344,78
Середнє значення	2 777,07	83,07	265 179,7	8 833 597	8 004,319	83,074	–	43,10
σ	1 058,99	33,21	–	–	–	–	–	–
σ^2	1121465,16	1 103,07	–	–	–	–	–	–

Джерело: складено і розраховано автором на основі табл. 3.1 й даних [28]

Знаходимо значення оцінки параметрів рівняння регресії:

$$b = \frac{\overline{y \cdot x} - \bar{y} \cdot \bar{x}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2} = \frac{265179,7 - 83,07 \cdot 2777,07}{8833597 - (2777,07)^2} = \frac{34488,4951}{1121479,2151} = 0,03075$$

$$a = \bar{y} - b \cdot \bar{x} = 83,07 - 0,03075 \cdot 2777,07 = -2,325$$

Отримане рівняння регресії: $\hat{y} = 0,03075 \cdot x - 2,325$.

Дане рівняння складене вірно, оскільки його значення майже співпадають зі значеннями рівняння на рис. 3.7. «Тісноту» лінійного зв'язку можна оцінити за допомогою коефіцієнта кореляції:

$$r_{xy} = b \frac{\sigma_x}{\sigma_y} = 0,03075 \cdot \frac{1058,99}{33,21} = 0,98054$$

Оскільки значення коефіцієнта кореляції складає 0,98054, це підтверджує наявність сильного й прямого зв'язку між двома досліджуваними ознаками.

Коефіцієнт детермінації:

$$R^2 = 0,96146$$

Представлене значення коефіцієнту детермінації свідчить те, що 96,146% варіації обсягу видатків на оборону України пояснюється залежністю від обсягу реального ВВП країни за визначений досліджуваний період. І тож, відповідно, сукупний вплив усіх інших факторів можна оцінити у 3,85%.

Так як усі отримані результати свідчать про наявність сильного зв'язку між обсягом реального ВВП України і обсягом видатків на оборону країни, то буде доцільним додатково провести «оцінку значимості» отриманого рівняння регресії за допомогою застосування F-критерію Фішера. Фактичне значення F-критерію становитиме:

$$F_{\phi} = \frac{R^2}{1-R^2} \cdot (n-2) = \frac{0,96146}{1-0,96146} \cdot 6 = 149,68$$

Табличне значення F-критерію знайдемо при 5,0% рівні значимості та й ступенях вільності $p=1$ ($n-p-1=8-1-1=6$) складає:

$$F_{\text{табл}} = 5,99.$$

Оскільки $F_{\text{факт}} > F_{\text{табл}}$ ($149,68 > 5,99$), то вищеотримане рівняння регресії можна визнати статистично-значимим, а сама модель – є адекватною.

Відповідно, у якості другого етапу кореляційно-регресійного аналізу між обсягом видатків на оборону України і обсягом реального ВВП країни, оцінимо залежність між показниками, враховуючи період повномасштабної війни із РФ впродовж 2022-2023 рр. Відповідно, наочно кореляційний зв'язок між обраними показниками аналізу за період 2014-2023 рр. зображено на рис. 3.8.

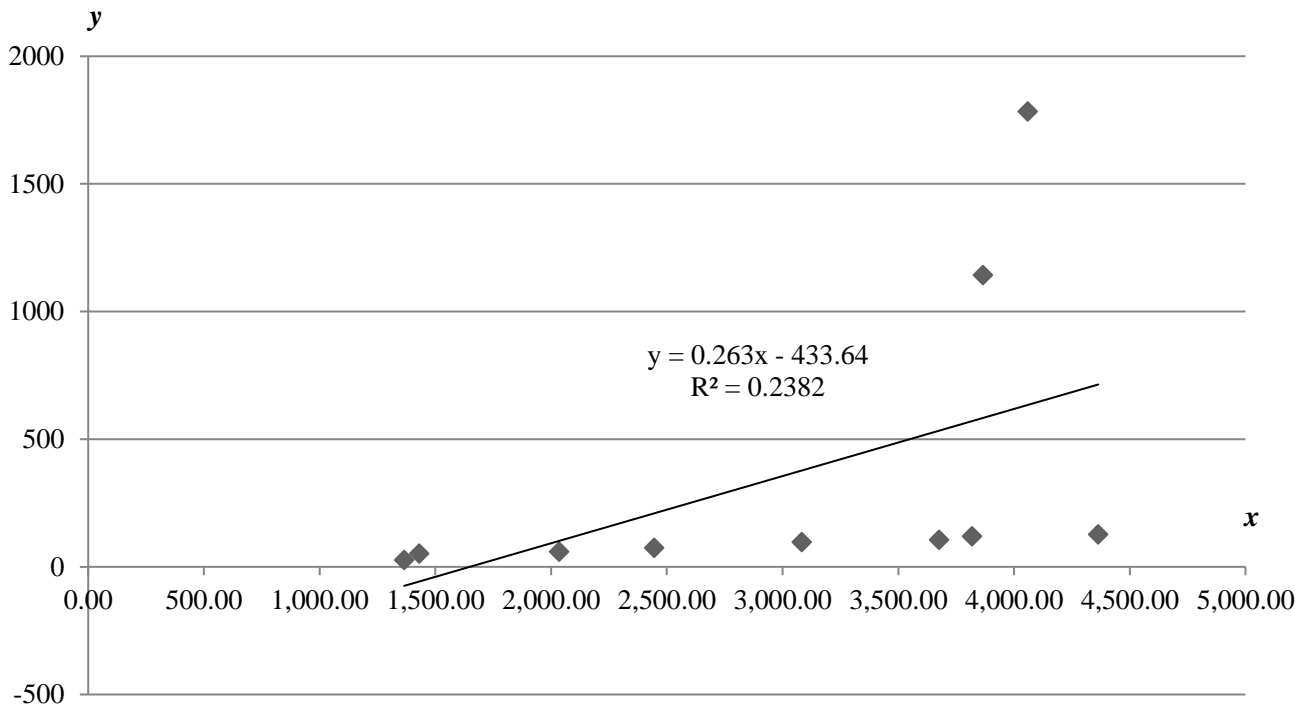

Рисунок 3.8 – Кореляційний зв'язок залежності між обсягом реального ВВП України й обсягом видатків ДБУ на оборону країни за 2014-2023 рр. (млрд. грн.)

Таким чином, згідно до рис. 3.8, можна зробити висновок, що коефіцієнт кореляції між обсягом реального ВВП України та обсягом видатків на оборону країни складає 0,488061, що свідчить про пряму і в цілому помірну залежність між двома змінними. Відповідно ж, із урахуванням 2022-2023 рр., кореляційна залежність між обсягом реального ВВП України і обсягом видатків на оборону стала меншою порівняно з відповідним значенням показника, який враховував лише період гібридної війни 2014-2021 рр. Подібний результат можна пояснити впливом інших побічних факторів, в особливості впливом іноземної військової допомоги із боку США, країн ЄС та їх союзників, яка відіграє таку ж важливу роль у забезпеченні обороноздатності України, як і складові ВВП країни. Таким чином, сила кореляційного зв'язку між показниками у 0,488 демонструє, що із початком повномасштабної війни з РФ у лютому 2022-го року, обсяг реального ВВП – перестав бути тим визначальним фактором, який здійснює вирішальний вплив на обсяг фінансування ДБУ оборони України. Для перевірки зазначених результатів, складемо рівняння регресії, враховуючи значення як факторної, так і результативної ознаки. Для розрахунку параметрів рівняння лінійної регресії побудуємо розрахункову таблицю у вигляді табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Розрахункова таблиця параметрів рівняння лінійної регресії

Рік	Реальний ВВП (x)	Видатки на оборону (y)	$x \cdot y$	x^2	y^2	\hat{y}_x	$y - \hat{y}_x$	$(y - \hat{y}_x)^2$
2014	1 365,12	27,36	37 349,68	1 863 553	748,5696	39,67	-12,31	151,42
2015	1 430,29	52	74 375,08	2 045 729	2 704	41,67	10,33	106,73
2016	2 034,43	59,35	120 743,4	4 138 905	3 522,423	60,24	-0,89	0,80
2017	2 445,58	74,34	181 804,4	5 980 862	5 526,436	72,88	1,46	2,12
2018	3 083,41	97,02	299 152,4	9 507 417	9 412,88	92,49	4,53	20,51
2019	3 675,72	106,63	391 942	13 510 918	11 369,96	110,70	-4,07	16,58
2020	3 818,45	120,37	459 626,8	14 580 560	14 488,94	115,09	5,28	27,88
2021	4 363,58	127,52	556 443,7	19 040 830	16 261,35	131,85	-4,33	18,74
2022	3 865,78	1 142,87	4 418 084	14 944 255	1 306 151,8	116,54	1026,3	1 053 343
2023	4 059,0	1 784,47	7243 163,7	16 475 481	3 184 333,1	122,48	1662,0	2 762 194
Разом	30 141,36	3 591,93	13 782 685	102 088 510	4 554 519,5	903,62	2 688,3	3 815 883
Середнє значення	3 014,14	359,19	1 378 268,5	10 208 851	455 451,95	90,36	–	381 588,3
σ	1 060,11	571,34	–	–	–	–	–	–
σ^2	1 123 835,24	326 432,35	–	–	–	–	–	–

Джерело: складено і розраховано автором на основі табл. 3.1 й даних [28]

Знаходимо значення оцінки параметрів рівняння регресії:

$$b = \frac{\overline{y \cdot x} - \bar{y} \cdot \bar{x}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2} = \frac{1378268,5 - 359,19 \cdot 3014,14}{10208851 - (3014,14)^2} = \frac{295619,55}{1123811,06} = 0,263$$

$$a = \bar{y} - b \cdot \bar{x} = 359,19 - 0,263 \cdot 3014,14 = -433,53$$

Отримане рівняння регресії: $\hat{y} = 0,263 \cdot x - 433,53$.

Дане рівняння складене вірно, оскільки його значення майже ідентичні зі значеннями рівняння на рис. 3.8. «Тісноту» лінійного зв'язку можна оцінити за допомогою коефіцієнта кореляції:

$$r_{xy} = b \frac{\sigma_x}{\sigma_y} = 0,263 \cdot \frac{1060,11}{571,34} = 0,48808$$

Оскільки значення коефіцієнта кореляції складає 0,48808, це підтверджує наявність прямого й помірною зв'язку між двома досліджуваними ознаками.

Коефіцієнт детермінації:

$$R^2 = 0,2382$$

Представлене значення коефіцієнту детермінації свідчить те, що 23,82% варіації обсягу видатків на оборону України пояснюється залежністю від обсягу її реального ВВП. Сукупний вплив усіх інших факторів оцінюється у 76,18%.

4. НАПРЯМИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

4.1. Фінансове забезпечення військовослужбовців України за час війни із РФ у 2014-2023 рр.

Фінансове забезпечення військовослужбовців України включає декілька основних статей їх забезпечення з боку держави, а саме:

– грошове забезпечення військовослужбовців: оплата праці військових та нарахування на ЗП, щомісячні виплати основного та додаткового характеру у виді грошових надбавок, доплат, грошової допомоги, премій і винагород;

– пенсійне забезпечення військовослужбовців України, осіб рядового та начальницького складу ЗСУ з боку Пенсійного фонду України (ПФУ);

– фінансове забезпечення Апарату Міністерства оборони України, а саме: забезпечення діяльності ЗСУ, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу ЗСУ, ветеранів війни і військової служби та членів їх сімей; розвиток, модернізація, закупівля і ремонт озброєння, військової техніки, інших засобів і обладнання ЗСУ; інші видатки, що стосуються військового управління у сфері оборони, будівництва житла для військовослужбовців ЗСУ і здійснення заходів, пов'язаних із зміцненням обороноздатності України [27].

Розпочнемо аналіз з пенсійного забезпечення військовослужбовців. Дані, що характеризують обсяги пенсійного забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу ЗСУ у 2014-2023 рр., зазначені в табл. 4.1.

Таблиця 4.1 – Обсяги пенсійного забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу ЗСУ за 2014-2023 рр. (млн. грн.)

Рік	Затверджено бюджетом ПФУ	Фактично виконано ПФУ
2014	2 817,71	2 958,08
2015	3 134,53	3 440,64
2016	3 614,1	3 840,56
2017	4 368,53	4 698,68
2018	5 079,06	4 916,82
2019	5 491,29	5 807,26
2020	6 422,80	6 471,54
2021	7 096,07	7 159,53

Продовж. табл. 4.1

2022	7 778,57	7 822,44
2023* (на 01.10.23)	8 287,60	6 329,24
Всього	54 090,26	53 444,8

Джерело: складено автором на основі [30]

Дані табл. 4.1, які характеризують порівняння затверджених й фактично виконаних із боку ПФУ обсягів пенсійного забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу ЗСУ у 2014-2023 рр., наочно зображені у вигляді рис. 4.1.

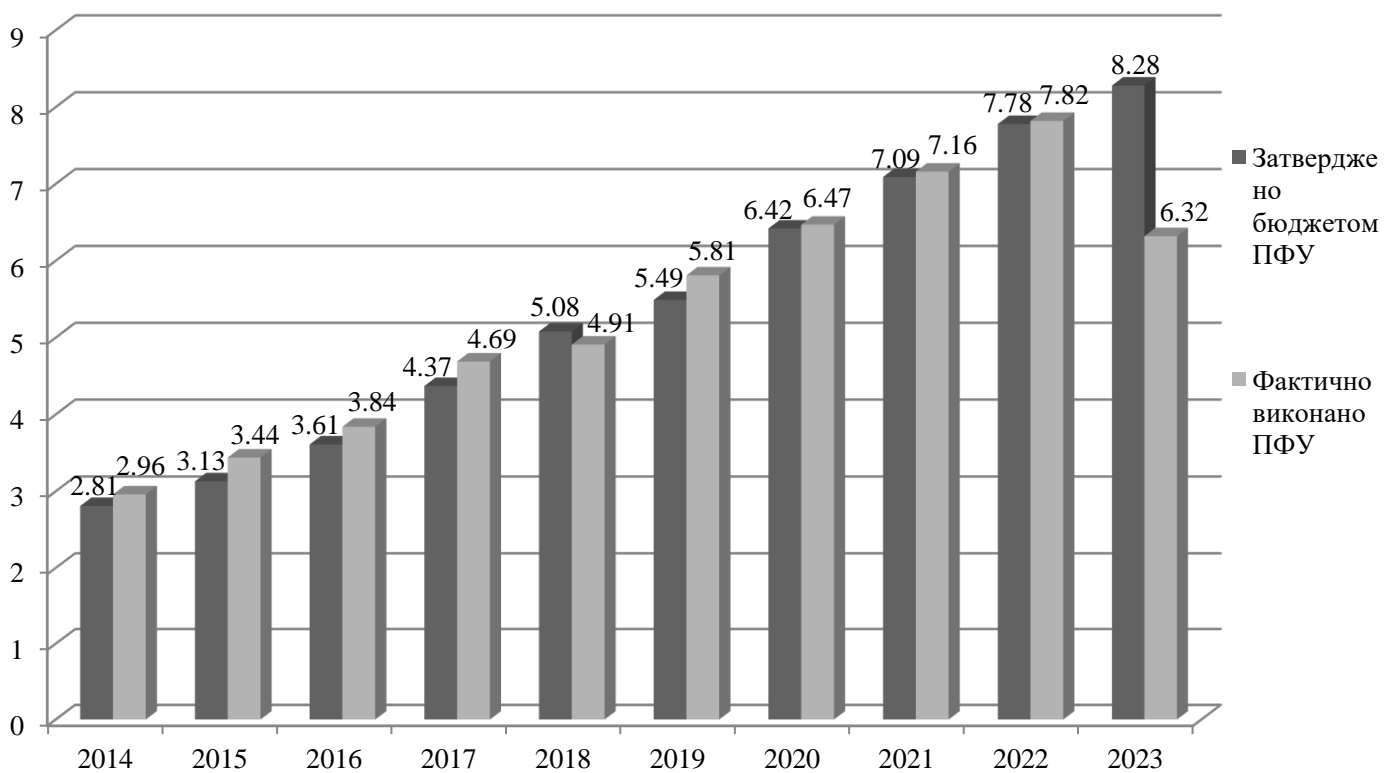
млрд. грн.

Рисунок 4.1 – Порівняння затверджених і фактично виконаних обсягів пенсійного забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького й рядового складу ЗСУ за 2014-2023 рр. (млрд. грн.)

Таким чином, з табл. 4.1 та рис. 4.1 можна зробити наступні висновки:

– за виключенням 2018 року, а також 2023 року (останні оновленні дані за який доступні лише на кінець III-го кварталу поточного року) за досліджуваний період 2014-2023 рр. обсяги фактично-виконаних ПФУ видатків на пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу ЗСУ перевищували затвержені бюджетом обсяги пенсійних видатків. Це свідчить

про понаднормове пенсійне забезпечення військовослужбовців України, так як фактичне фінансування пенсійного забезпечення військовослужбовців в останні 10 років перевищувало планове, що можна вважати позитивним явищем;

– за виключенням 2023 року, загальний обсяг фактично-виконаного ПФУ пенсійного забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького й рядового складу ЗСУ за 2014-2022 рр. перевищив обсяг планового обсягу на 1,313 млрд. грн. (47,11 млрд. грн. проти 45,8 млрд. грн. запланованих). Це підтверджує, що видатки на пенсійне забезпечення військовослужбовців України – є найбільш захищеною статтею пенсійних видатків ПФУ порівняно із іншими категоріями їх спрямування.

Після аналізу пенсійного забезпечення військовослужбовців, наступним пунктом аналізу фінансового забезпечення військовослужбовців України за час війни з РФ у 2014-2023 рр. стане – грошове забезпечення військовослужбовців. Наочно сама структура грошового забезпечення військовослужбовців України представлена у вигляді рис. 4.2.

Рисунок 4.2 – Структура видів грошового забезпечення військовослужбовців України

Джерело: складено на основі [24; 31]

Таким чином, згідно з рис. 4.2 можна зробити узагальнюючий висновок, що структура грошового забезпечення військовослужбовців – це кошторис, за яким наразі здійснюється фінансове утримання військовослужбовців України і який розподіляється на три основні групи забезпечення військовослужбовців, а саме: щомісячне основне грошове забезпечення, щомісячне додаткове грошове забезпечення, інші види грошового забезпечення військовослужбовців України. Згідно до назви кожної групи, у її структуру входять такі складові грошового забезпечення військовослужбовців України як: посадові оклади, винагороди та премії, грошові допомоги й форми доплати, надбавки за вислугу років, тощо. В свою же чергу, у табл. 4.2 представлені статистичні дані, які характеризують обсяги грошового забезпечення військовослужбовців України за 2014-2023 рр.

Таблиця 4.2 – Обсяги видатків на грошове забезпечення військовослужбовців України за 2014-2023 рр. (млрд. грн.)

Рік	Обсяг грошового забезпечення військовослужбовців, млрд. грн.	Обсяг поточних видатків на оплату праці і нарахування на ЗП, млрд. грн.
2014	26,1	69,28
2015	35,7	79,85
2016	54,5	105,35
2017	63,8	134,78
2018	76,4	171,25
2019	100,6	210,0
2020	118,1	240,5
2021	125,7	262,77
2022	746,0	994,44
2023	906,2	1 091,8
Всього	2 253,1	3 360,0

Джерело: складено автором на основі даних [23; 27; 28]

Як можна попередньо побачити у табл. 4.2, обсяг видатків на грошове забезпечення військовослужбовців України в абсолютному вираженні зростає паралельно з обсягом поточних видатків ДБУ на оплату праці й нарахувань на заробітну плату за обраний досліджуваний період 2014-2023 рр. Відповідно, рис. 4.3 далі наочно демонструє порівняння між обсягом спрямованих видатків на грошове забезпечення військовослужбовців України та загальним обсягом поточних видатків на оплату праці і нарахування на ЗП в Україні за 2014-2023 рр. у вигляді гістограми.

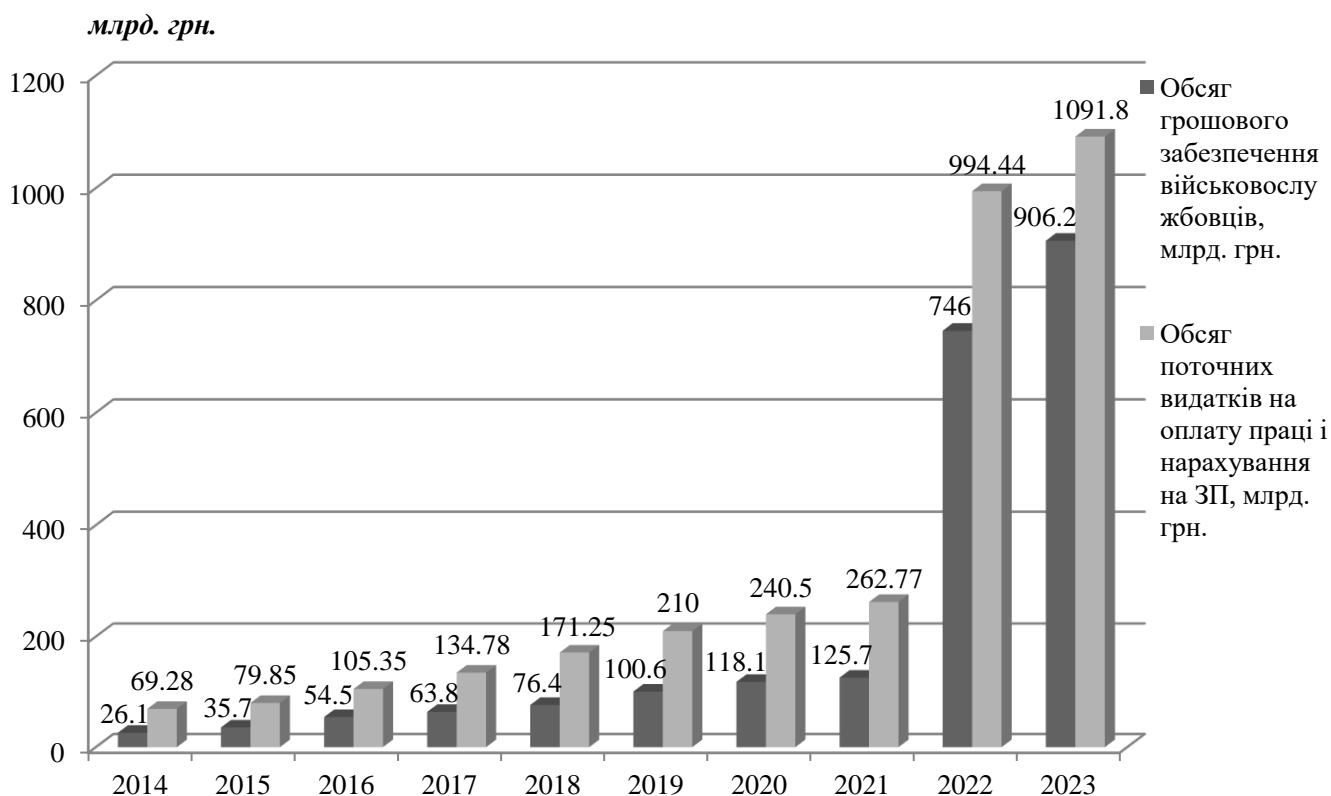

Рисунок 4.3 – Порівняння спрямування видатків на грошове забезпечення військовослужбовців України та загального обсягу поточних видатків на оплату праці і нарахування на ЗП в Україні за 2014-2023 рр. (млрд. грн.)

Таким чином, з табл. 4.2 та рис. 4.3 можна зробити наступні висновки:

– за 2014-2023 рр. на грошове забезпечення військовослужбовців було спрямовано з держбюджету сумарно 2 253,1 млрд. грн., що складає понад 67% загального обсягу усіх поточних видатків на оплату праці й нарахування на ЗП з держбюджету України за цей період. Відповідно, можна впевнено зазначити, що у структурі поточних видатків ДБУ на оплату праці та нарахування на ЗП, «грошове забезпечення військовослужбовців» – це основна стаття фінансування, за якою виконується видаткова частина держбюджету України в області оплати праці і нарахувань на заробітну плату (тобто, з боку нашої держави на грошове забезпечення військовослужбовців надходило достатньо фінансових ресурсів, незважаючи навіть на загальну тенденцію зменшення реальних заробітних плат у бюджетному секторі за останні десять років);

– за весь досліджуваний період 2014-2023 рр. обсяг видатків на грошове забезпечення військовослужбовців України в абсолютному вираженні зростав

паралельно із обсягом поточних видатків ДБУ на оплату праці й нарахувань на ЗП, що підтверджує пріоритетність спрямування бюджетних коштів за статтею «грошове забезпечення військовослужбовців» у порівнянні із іншими статтями поточних видатків ДБУ на оплату праці й нарахувань на ЗП. Особливо помітне зростання поточних видатків на грошове забезпечення військовослужбовців у 2022 році, що пов'язано з руйнівним впливом початку повномасштабної війни із РФ 24-го лютого зазначеного року. Для порівняння, спрямування поточних видатків на грошове забезпечення військовослужбовців у 2022 році, порівняно із 2021 роком, збільшилось ушестеро (746,0 млрд. грн. проти 125,7 млрд. грн. відповідно). У наступному календарному 2023 році, порівняно з 2022 роком, на грошове забезпечення військовослужбовців було спрямовано на 160 млрд. грн. більше, досягнувши рекордних за весь час Незалежності України 906 млрд. грн.

І на останок, у контексті комплексного аналізу фінансового забезпечення військовослужбовців України за час гібридної й повномасштабної війни із РФ, проаналізуємо основні статті видатків ДБУ на фінансове забезпечення Апарату Міністерства оборони України за період 2014-2022 рр. (основна статистична інформація, яка висвітлює вищеописане, наочно представлена у табл. 4.3).

Таблиця 4.3 – Обсяг і питома вага видатків ДБУ на фінансове забезпечення Апарату Міністерства оборони України за 2014-2022 рр. (млрд. грн., %)

Стаття видатків	Рік					
	2014		2015		2016	
	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %
Забезпечення діяльності ЗСУ, медичне лікування, підготовка кадрів й військових фахівців	13,8	52,07	41,4	84,32	51,3	88,3
Розвиток, модернізація, закупівля і ремонт озброєння, засобів, військової техніки та обладнання ЗСУ	0,7	2,65	5,7	11,6	5,8	9,98
Інші видатки	12,0	45,28	2,0	4,07	1,0	1,72
Всього	26,5	100,0	49,1	100,0	58,1	100,0

Продовж. табл. 4.3

Стаття видатків	Рік					
	2017		2018		2019	
	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %
Забезпечення діяльності ЗСУ, медичне лікування, підготовка кадрів й військових фахівців	58,9	85,48	66,2	69,68	82,3	78,00
Розвиток, модернізація, закупівля і ремонт озброєння, засобів, військової техніки та обладнання ЗСУ	6,7	9,72	18,4	19,37	19,2	18,2
Інші видатки	3,3	4,79	10,4	10,95	4,0	3,79
Всього	68,9	100,0	95,0	100,0	105,5	100,0
Стаття видатків	Рік					
	2020		2021		2022	
	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %	Сума, млрд. грн.	Питома вага, %
Забезпечення діяльності ЗСУ, медичне лікування, підготовка кадрів й військових фахівців	89,0	74,98	94,6	75,92	857,53	77,93
Розвиток, модернізація, закупівля і ремонт озброєння, засобів, військової техніки та обладнання ЗСУ	25,5	21,48	26,4	21,19	242,15	22,00
Інші видатки	4,2	3,53	3,6	2,88	0,6	0,06
Всього	118,7	100,0	124,6	100,0	1 100,28	100,0

Джерело: складено автором на основі даних Державної казначейської служби України [27] та Єдиного державного веб-порталу реєстру відкритих даних [16]

Таким чином, з інформації у табл. 4.3 можна зробити такі висновки:

– ключова стаття видатків ДБУ на Апарат Міністерства оборони України, за якою направляється з бюджету найбільше коштів, це «забезпечення основної діяльності ЗСУ й медичне забезпечення їх особового складу, підготовка кадрів та військових фахівців». Не враховуючи 2014 р., за період 2015-2017 рр. на цю

статтю видатків виділялось в середньому 85-87% усіх видатків ДБУ, які були спрямовані на фінансове забезпечення Апарату Міністерства оборони України. Починаючи з 2018 року і по нині, питома вага видатків, які виділяються ДБУ за статтею «забезпечення діяльності ЗСУ й медичного забезпечення їх особового складу, підготовка кадрів та військових фахівців» скоротилася в середньому до 72-75%, що пояснюється розширенням фінансування за статтею видатків ДБУ на «розвиток, модернізацію, закупівлю і ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання ЗСУ»;

– усі інші категорії видатків ДБУ на Апарат МОУ разом узяті (видатки на забезпечення військового управління у сфері оборони, будівництво житла для військовослужбовців ЗСУ, утилізацію боєприпасів і здійснення інших заходів, пов'язаних із зміцненням обороноздатності України) за досліджуваний період часу складають менше 3-4%, що свідчить про поточну пріоритетність видатків ДБУ на забезпечення діяльності ЗСУ, а також на розвиток і модернізацію ВПК України.

4.2. Інтерпретація результатів дослідження та розробка рекомендацій

Напрями та рекомендації щодо удосконалення фінансового забезпечення обороноздатності України, які будуть сфокусовані на досвіді періоду гібридної й повномасштабної війни із РФ 2014-2023 рр., структурі військового бюджету України і умови необхідності його майбутньої відповідності стандартам НАТО, можна охарактеризувати та представити наступним чином:

– продовжувати поточний курс на подальше посилення співпраці з НАТО і поступове ухвалення усіх провідних стандартів Північноатлантичного альянсу (станом на початок 2024 року в Україні вже ухвалено близько 40,0% стандартів блоку НАТО, які регулюють розвідку в наземних операціях, тактику мінування, а також цивільний контроль над армією і запобігання корупції у галузі) з метою подальшої інтеграції України з військово-політичним союзом держав Північної Америки та Європи у напрямках безпекової політики, розвитку конструктивного партнерства, а також – модернізації Збройних Сил України. 7 лютого 2024 року

Верховна Рада України ухвалила новий закон про організацію належного рівня медичного забезпечення ЗСУ за стандартами НАТО, що підтверджує подальшу інтеграцію України із НАТО, кінцевою ціллю якої у найближчий рік має стати отримання Україною офіційного запрошення від НАТО щодо вступу у Альянс. Наразі Україна заручилась підтримкою 22-х країн щодо свого прагнення вступу у НАТО, які підписали спільно із Україною двосторонні декларації підтримки євроатлантичної інтеграції;

– посилювати співпрацю України і членів Північноатлантичного альянсу у практичних питаннях, які стосуються взаємовигідного обміну досвідом (збоку України – це досвід практичного характеру, який був безпосередньо отриманий у ході війни із РФ, а також передача зразків зброї, яку військові формування РФ застосовують у війні проти України; із боку НАТО – передача Україні досвіду, який стосується сучасних тактик і стратегій ведення бойових дій і досвіду, який стосується навчання українських військових користуванню та обслуговуванню сучасних видів озброєння й військової техніки від човнів і до літаків "F-16");

– здійснити трансформацію чинного законодавства України у питаннях в області безпеки та оборони, які стосуються характерних особливостей сучасної номенклатури видатків на оборону нашої країни у порівнянні з номенклатурою видатків на оборону НАТО, а саме: законодавчо синхронізувати номенклатуру видатків на оборону України із номенклатурою видатків на оборону НАТО за чотирма групами спрямування видатків (експлуатаційні витрати; дослідження і розробки; закупівлі й будівництво; інші витрати), їх структурними складовими та елементами. Внесення законодавчих корективів у номенклатуру військових видатків України є одним із тих напрямів, який відобразатиме наміри України наблизитися до нормативів фінансування та стандартів НАТО;

– здійснити заходи, які мають якісно вплинути на структуру військового бюджету України (незважаючи на те, що можливості військового фінансування країн-членів НАТО та України наразі значно відрізняються, у Україні існують можливості для того, щоб збільшити обсяг і питому вагу видатків на військову

освіту та фундаментальні й прикладні дослідження у сфері оборони з метою як якісного покращення особового складу Збройних Сил України, так і – якісного покращення можливостей ВПК України). За останні 4 роки в середньому понад 95,0% усіх видатків на оборону України спрямовується на «військову оборону» (тобто, кошти, які призначені для цільового утримання і забезпечення Збройних Сил України в області оплати праці й форм нарахувань на заробітну плату), що пояснюється реаліями тривалої війни із РФ, так як титанічна праця воїнів ЗСУ, яку вони докладають щодня, забезпечуючи захист нашої із вами Батьківщини, повинна компенсуватися гідною грошовою винагородою кожного воїна;

– зберегти подальший пріоритет, який стосується грошового і пенсійного забезпечення військовослужбовців України, так як це створить необхідні умови як для стимулювання українців вступати до лав ЗСУ (де вони відчуватимуть те, що їх поточне і майбутнє фінансове положення точно лишатиметься достатньо захищеним), так і для гарантій їх фінансового забезпечення з боку держави;

– провести заходи по мінімізації існуючого надмірного рівня залежності України від військової допомоги, яка наразі надається союзниками України для фінансування військових та безпекових потреб країни в умовах війни з РФ. Це можна зробити через: збільшення фінансування військово-економічної безпеки у 2024 році, порівняно зі значенням 2023 року (17,90% ВВП рівня видатків на оборону України по відношенню до її ВВП) з метою подальшого ефективного протистояння РФ у розв'язаній нею війні, що має бути пов'язано із подальшим збільшенням загальної чисельності ЗСУ, модернізацією армії і розвитком ВПК України, враховуючи реалії війни; посилення ППО України як кількісно, так і якісно; збільшення вітчизняного виробництва у галузі сучасних FPV-дронів та БПЛА різних типів шляхом створення відповідного бюджету фінансування цієї програми та її виконання (президент України пообіцяв, що у 2024 році Україна виготовить мільйони FPV-дронів, а також тисячі різних безпілотників середньої та великої дальності дії); збільшення вітчизняного виробництва артилерійських боєприпасів з метою створення паритету із обсягом їх поточного використання з боку військових формувань РФ, що можна досягти через посилення співпраці

з партнерами України у контрактній формі у сфері виробництва снарядів різних типів та видів; виконання бюджету фінансування будівництва фортифікаційних споруд та підготовки інфраструктури України для літаків "F-16" відповідно до запланованих термінів виконання завдань й запланованих обсягів будівництва, визначених Апаратом МОУ, який приймає і веде відповідний характер обліку;

– створити відповідний державний фонд та спрямувати необхідний обсяг фінансування його програм, які стосуються розвитку і техніко-технологічного вдосконалення систем радіоелектронної боротьби з БПЛА й FPV-дронами, які наразі використовує РФ проти України, а також виробництва Україною власних лазерних антидронових систем (на кшталт американських систем «Vampire»);

– поширювати надалі співпрацю між Україною і компаніями-техгігантами («Google», «Microsoft», «Starlink», «Amazon») в області фінансування розвитку і використання у реальних умовах (тобто, умовах війни) можливостей штучного інтелекту. У перспективі подібна співпраця, як мінімум, допоможе компаніям-техгігантам випробувати власні розробки та можливості штучного інтелекту у реаліях війни в Україні з одного боку, а із іншого боку – допоможе й Україні у питаннях забезпечення кіберзахисту важливих державних даних від російських кібератак, забезпечення відеофіксації воєнних злочинів РФ і розпізнавання руху військових формувань РФ (що попереджує ризик неочікуваної атаки на позиції ЗСУ), а також безпечного розмінування звільненої ЗСУ території України;

– посилення подальшої участі воїнів Збройних Сил України у іноземних програмах, які стосуються заходів з навчання користуванню і ремонту сучасної військової техніки різних типів та видів. Це, перш за все ж, стосується: програм навчання українських військових із користування, ремонту та обслуговування літаків-винищувачів "F-16"; програм навчання українських військових ремонту, користуванню і обслуговуванню сучасних БМП "Bradley" й танків типу "AMX", "Abrams" та "Leopard"; а також – програм навчання користуванню, ремонту й обслуговуванню іноземних систем ППО НАТО (система ППО "PATRIOT"; ЗРК "NASAMS", "IRIS-T", "Hawk", тощо) і програм тренування операторів БПЛА й FPV-дронів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у процесі написання кваліфікаційної роботи були досягнуті усі цілі і виконані усі завдання, які ставилася перед написанням роботи, завдяки чому вдалося отримати такі висновки:

1. Досвід тридцятирічних відносин між Україною і РФ продемонстрував, що вже з моменту набуття Незалежності війна між країнами була неминуча, так як політичне керівництво РФ ніколи не визнавало незалежний статус України. Це проявлялося і в повному ігноруванні безпекових гарантій України, що були закріплені у 1994 році у «Будапештському меморандумі» підписом самої ж РФ, і в конфлікті між державами навколо острова Тузла восени 2003 року коли РФ вирішила “переглянути” територіальну приналежність Україні острова Тузла й територіальних вод навколо нього, і в усіх подальших подіях після Революції Гідності 2013-2014 рр., результатом яких стала анексія РФ українського Криму у березні 2014 році і військова підтримка РФ сепаратистських рухів на Донбасі, які протистояли Україні. Через відсутність можливостей РФ повернути Україну у площину власного політичного та економічного контролю, у лютому 2022-го року РФ почала повномасштабну війну проти України (використовуючи різні наративи на кшталт “захисту населення Донбасу” і “розповсюдження нацизму в Україні” у якості виправдання на міжнародній арені власних злочинних дій). Серед як публічних, так і прихованих цілей РФ початку повномасштабної війни проти України, за майже 2 роки РФ вдалося досягти лише однієї цілі: створення «сухопутного коридору» у Крим через окупацію частин Донецької, Запорізької та Херсонської областей. В той же ж час, Україна здобула абсолютну перемогу у битві за Київ (змусивши військові формування РФ відступити від столиці та повністю «очистити від своєї присутності» територію Київської, Чернігівської та Сумської областей), провела приголомшливу контрнаступальну операцію у Харківській області у вересні 2022 році (яка дозволила Україні майже повністю звільнивши усю територію області), а також у результаті тривалих боїв змусила військові формування країни-терориста покинути правобережжя Херсонської області у листопаді 2022 року, повністю ліквідувавши її плани по захопленню

території Миколаївської і Одеської областей. Скромні територіальні досягнення як України, так і РФ у 2023 році свідчать, що наразі повномасштабна війна між країнами набула позиційний характер ведення бойових дій. Станом на початок лютого 2024 року Росія окупувала 17,48% території України, які охоплюють: Крим, Луганську область, частково Донецьку, Запорізьку і Херсонську області, а також мінімально територію Харківської області України на суміжжі кордону із Луганською).

2. Різниця між гібридною війною та повномасштабною війною полягає у тому, що на відміну від повномасштабної війни (тип війни, який спричинений прямим нападом однієї суверенної держави на іншу із застосуванням основного контингенту військ і озброєння (за виключенням ядерного), при якому масштаб військових дій охоплює цілком як територію країни, яка зазнала напад із боку держави-агресора, так і територію самої держави-агресора), гібридна війна – це такий війни, що розповсюджується лише на території окремого регіону країни, яка зазнала військового нападу із боку сил сепаратистських рухів та бойовиків, яким держава-агресор надає військову допомогу при цьому не визнаючи своєї прямої участі у військовому озброєному конфлікті. Окрім цього, гібридна війна для держави-агресора – це гарний спосіб дестабілізації ситуації у країні свого супротивника шляхом підтримки сепаратистських рухів і настроїв, організації громадських протестів, провокацій внутрішньополітичних конфліктів, а також навмисного відволікання уваги міжнародної спільноти від проблем країни, по відношенню до якої було здійснено гібридну форму військової агресії;

3. Номенклатура видатків на оборону НАТО включає 4 характерні групи: експлуатаційні витрати, закупівлі і будівництво, дослідження та розробки, інші витрати. НАТО збирає інформацію про витрати на оборону регулярно в розрізі поточних видатків на оборону і кошторису витрат в майбутньому. Витрати на оборону НАТО визначає у якості виплат національним урядом спеціально для задоволення потреб своїх збройних сил та збройних сил своїх союзників (у т.ч. і збройних сил своїх партнерів, до яких належить і Україна). Збройні сили блоку НАТО на сьогодні представлені наземними, морськими й авіаційними силами,

їх адміністраціями та командуванням, а також – силами спеціальних операцій, медичної служби, матеріально-технічного командування, тощо. Номенклатура видатків на оборону України представлена 6-ма групами спрямування, а саме: цивільна оборона, військова оборона, військова допомога зарубіжним країнам, військова освіта, фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері оборони, а також – інша діяльність у сфері оборони. Військова оборона серед них посідає центральне місце, так як на неї за період війни з РФ у 2014-2023 рр. в середньому припадає 90-95% усіх видатків на оборону України;

4. У процесі написання роботи використовувалися загальнонаукові (або універсальні методи) і специфічні методи дослідження. Серед загальнонаукових методів дослідження при написанні роботи використовувалися: метод аналізу (як основний метод дослідження), методи індукції й дедукції, метод порівняння (порівняння сучасної номенклатури видатків на оборону України і блоку НАТО порівняння значень показників, які характеризують військовий бюджет України і військову допомогу союзників країни, тощо), класифікаційний метод, а також метод логічного узагальнення та синтезу у процесі складання висновків. Серед же специфічних методів дослідження до уваги були узяті: метод математичного моделювання (побудова економетричної моделі зв'язку між обсягом видатків на оборону України та обсягом реального ВВП країни), метод коефіцієнтного аналізу і метод кореляційно-регресійного аналізу (використовувались у процесі розрахунку значення коефіцієнту кореляції між обсягом видатків на оборону України і обсягом реального ВВП України, визначення напряму та сили зв'язку кореляційного зв'язку між обраними показниками аналізу, а також перевірки на статистичну значимість і адекватність параметрів рівняння лінійної регресії) та методи табличного і графічного аналізу (усі таблиці і рисунки, що представлені у роботі, були створені за використанням цих обох методів дослідження);

5. Рівень держзабезпечення потреб обороноздатності України за час війни залежав, перш за все, від актуальних реалій війни у протистоянні з агресором в особі РФ й сил сепаратистів ЛДНР (масштаби гібридної війни 2014-2021 рр. та повномасштабної війни 2022-2023 рр. є зовсім різними, як і потреби Збройних

Сил і ВПК України, які в залежності від характеру й типу війни відрізняються у десятки разів). Структура видатків ДБУ на забезпечення оборони нашої країни демонструє, що найпріоритетнішими їх напрямками фінансування виступають: військова оборона України і грошове забезпечення військовослужбовців країни (за функціональною та економічною класифікацією видатків ДБУ відповідно). В Україні, яка вже майже як десять років перебуває у стані війни із РФ, видатки на оборону мають складати не менше 3,0% від ВВП країни і дотримання цього рівня із 2014 року – є дійсно критично необхідним. У 2022 році через початок повномасштабної війни із РФ було досягнуто одне із найвищих значень рівня видатків на оборону по відношенню до ВВП країни, а саме ж: 5,95% від ВВП України. У 2023 році державою було підвищено цей показник до 17,90% ВВП, що є втричі більшим за значення 2022 року;

6. Аналіз фінансового забезпечення військовослужбовців України за час 2014-2023 рр. (яке включає їх пенсійне забезпечення і грошове забезпечення, а також фінансування діяльності Апарату Міністерства оборони України) наразі свідчить, що за виключенням 2018 року обсяги фактично-виконаних Пенсійним фондом України видатків на пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького й рядового складу ЗСУ перевищували затверджені бюджетом обсяги пенсійних видатків (відповідно же, фактичне фінансування пенсійного забезпечення військовослужбовців за останні 10 років перевищувало планове, що свідчить про те, що пенсійне забезпечення військовослужбовців України є і залишається найбільш захищеною статтею пенсійних видатків ПФУ). В свою ж чергу, за період 2014-2023 рр. на грошове забезпечення військовослужбовців було спрямовано з держбюджету сумарно 2 253,1 млрд. грн., що складає понад 67% загального обсягу усіх поточних видатків на оплату праці та нарахувань на ЗП із держбюджету України за цей період. Відповідно, «грошове забезпечення військовослужбовців» – є основною статтею фінансування, за якою виконується видаткова частина держбюджету України в області оплати праці та нарахувань на заробітну плату. Ключова стаття спрямування видатків ДБУ на Апарат МОУ за якою направляється з бюджету найбільше коштів – це забезпечення основної

діяльності ЗСУ й медичне забезпечення їх особового складу, підготовка кадрів та військових фахівців;

7. За час гібридної війни із РФ у 2014-2021 рр. саме США стали головним спонсором військової допомоги Україні. За період 2014-2021 рр. США сумарно надали Україні 2,24 млрд. дол. США для фінансування військових і безпекових потреб України. За той самий період країни Європи надали Україні 255,5 млн. євро (еквівалентно приблизно 300 млн. дол. США) для задоволення військових й безпекових потреб країни, що у майже 7,5 разів менше за вартість отриманої військової допомоги від Сполучених Штатів Америки. В свою чергу, загальний обсяг усієї військової допомоги, яку отримала Україна від США після початку повномасштабної війни з РФ впродовж 2022-2023 рр., склав рекордні 43,3 млрд. дол. США. Пакети військової допомоги Україні, які надавались її союзниками, включали: ракетні установки «HIMARS» і боеприпаси до них; ЗПК «NASAMS», «IRIS-T» та «Hawk»; системи протиповітряної оборони «Patriot»; протитанкові системи «JAVELIN»; далекобійні ракети «GLSDB» і «ATACMS»; гелікоптери та засоби берегової оборони; БМП «Bradley» й колісні машини «HMMWV», а також танки «Abrams», «AMX» й «Leopard», артилерійські і мінометні снаряди, великокаліберні кулемети, гранатомети, гвинтівки, кулемети, бронежилети та інше озброєння;

8. Проведення кореляційно-регресійного аналізу між обсягом видатків на оборону України (результативна «залежна» ознака) та обсягом реального ВВП України (факторна «незалежна» ознака) продемонструвало наступне:

– сила кореляційного зв'язку між обсягом видатків на оборону України та обсягом реального ВВП України за час гібридної війни у 2014-2021 рр. склала значення у 0.98, що свідчить про пряму і сильну залежність між 2-ма змінними та про те, що обсяг реального ВВП у цей період був визначальним фактором, який здійснював вирішальний вплив на обсяг фінансування оборони країни;

– із урахуванням періоду повномасштабної війни із РФ у 2022-2023 рр., результати такі: коефіцієнт кореляції між обсягом реального ВВП України та обсягом видатків на оборону України складає 0.488, що свідчить про пряму, але

помірну залежність між двома змінними. Подібний результат можна пояснити впливом інших факторів, в особливості впливом іноземної військової допомоги з боку США, країн ЄС та їх союзників, яка відіграє нині таку ж важливу роль у забезпеченні обороноздатності України, як і складові ВВП нашої країни.

9. Напрями і рекомендації щодо удосконалення фінансового забезпечення обороноздатності України у найближчому майбутньому можуть бути висвітлені наступним чином:

- завершити законодавчу синхронізацію положень номенклатури видатків на оборону України із номенклатурою видатків на оборону блоку НАТО, що відображатиме дійсні наміри України наблизитися до нормативів фінансування і стандартів НАТО;

- збільшити обсяг спрямування бюджетних видатків на військову освіту і фундаментальні й прикладні дослідження у сфері оборони з метою як якісного покращення особового складу ЗСУ, так і – якісного покращення можливостей ВПК України;

- продовжувати поточний курс на подальше посилення співпраці України та країн-членів НАТО як у питаннях, які стосуються ухвалення Україною усіх провідних стандартів Північноатлантичного Альянсу, так і у тих питаннях, які стосуються взаємовигідного обміну досвідом між Україною і блоком НАТО;

- провести заходи по мінімізації існуючого надмірного рівня залежності України від військової допомоги, яка наразі надається союзниками країни для фінансування військових та безпекових потреб України в умовах війни (тобто, якщо Україна потребує забезпечити ефективний захист своєї країни на тривалій основі, потрібно все більше покладатися на власні сили і фінансові можливості, а не тільки на фінансові можливості своїх союзників, що можна досягти через: збільшення фінансування військово-економічної безпеки України, збільшення масштабів будівництва фортифікаційних споруд, а також обсягів вітчизняного виробництва артилерійських снарядів, FPV-дронів і БПЛА через нарощування державних замовлень та комерційних контрактів із партнерами України по їх виробництву).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний портал «Слово і Діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua> (дата звернення: 05.02.2024)
2. Артёмов І.В. Мінські угоди, їх наслідки та значення для України. *Геополітика України: Історія і сучасність. Збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. №1(24). С. 41-53.
3. Артёмов І.В., Вовканич І.І. Виклики збройної агресії як каталізатор перезавантаження зовнішньої політики України. *Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. №1(19-20). С. 67-82.
4. Артёмов І.В., Черевко І.В. Безпекові фактори зовнішньої політики України. *Геополітика України: Історія і сучасність. Збірник наукових праць*. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. №1(26). С. 28-39.
5. Варналій З.С., Онищенко С.В. й Маслій О.А. Механізм попередження загроз економічній безпеці України. *Institute of Society Transformation*, 2016. URL: <http://ea21journal.world/index.php/ea-v159-04/> (дата звернення: 15.01.2024)
6. Власюк О.В., Кононенко С.В. Актуальні аспекти вдосконалення моделі національної безпеки України. *Стратегічна панорама: науково-практичний журнал*. Київ, 2017. №1. С. 17-23.
7. Власюк О.С., Ляшенко О.М., Шемаєва Л.Г. *Фіскальна безпека України в умовах гібридної війни: виклики, ризики, загрози та напрями реагування*. К.: НІСД, 2016. 71 с.
8. Головне управління розвідки Міністерства оборони України: веб-сайт. URL: <https://gur.gov.ua> (дата звернення: 02.02.2024)
9. Головченко В.І. Історико-інформаційна складова гібридної агресії Росії проти Української держави. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2017. №1(4). С. 35-45.
10. Головченко В.І. Витоки агресивності зовнішньої політики Росії. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2016. №2. С. 68-75.
11. Головченко В.І., Дорошко М.С. *Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження*. К.: Ніка-Центр, 2016. 184 с.

12. Горбулін В.П. *Світова гібридна війна: український фронт*. Харків: Фоліо, 2017. 496 с. URL: <https://www.niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gibridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya> (дата звернення: 29.01.2024)
13. Грабовський С.І. «Гібридна війна»: історія і сутність до постановки питання. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2016. №1(18). С. 19-22.
14. Грабовський С.І. *Пакт, який розпочав війну: Епізоди Великої Історії ХХ століття*. Ніжин: Вид.: Лисенко М.М., 2016. 71 с.
15. Єдиний урядовий веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 22.01.2024)
16. Єдиний державний веб-портал реєстру відкритих даних Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://data.gov.ua/uk> (дата звернення: 22.01.2024)
17. Закон України «Про національну безпеку України», чинний, поточна редакція 31.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 30.01.2024)
18. Інтерактивна мапа війни в Україні. URL: <https://liveuamap.com/uk> (дата звернення: 06.02.2024)
19. Карп Є.В. Структурні зміни видатків Державного бюджету України на оборону. *Економіка і суспільство*. 2018. №14. С. 804-810.
20. Кириленко О.П. Сучасні тенденції видатків на оборону із державного бюджету України. *Світ фінансів*. 2019. №3(60). С. 179-188.
21. «Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї», чинний, поточна редакція прийняття від 05.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 29.01.2024)
22. Міністерство оборони України: офіційний державний веб-сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua> (дата звернення: 02.02.2024)
23. Міністерство фінансів України, офіційний державний веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 28.01.2024)

24. Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам», чинний наказ, поточна редакція від 29.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 29.01.2024)

25. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію», чинний, редакція 06.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text> (дата звернення: 31.01.2024)

26. Організація північноатлантичного договору НАТО: офіційний сайт. URL: <https://www.nato.int/cps/uk/natohq/index.htm> (дата звернення: 29.01.2024)

27. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України, URL: <https://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 28.01.2024)

28. Офіційний веб-сайт статистики Міністерства фінансів України, URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 28.01.2024)

29. Пахольчук В.В. Теоретичний та практичний підхід до аналізу даних фінансування Збройних Сил України та інших військових формувань. *Modern Economics*. 2019. №13. С. 201-206.

30. Пенсійний фонд України, офіційний інформаційний державний веб-портал. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 22.01.2024)

31. Постанова Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового й начальницького складу та деяких інших осіб», чинна, редакція 20.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-п#Text> (дата звернення: 29.01.2024)

32. Проць Н.В., Бокій О. Система видатків державного бюджету України: проблеми і необхідність оптимізації. *Фінансовий простір*. 2016. №22. С. 61-66.

33. Проць Н.В., Кравчук М. Видатки державного бюджету на національну оборону: проблеми та перспективи. *Світ фінансів*. 2021. №4(69). С. 77-87.

34. Служба безпеки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua> (дата звернення: 29.01.2024)

35. Український аналітичний центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, офіційний сайт. URL: <http://razumkov.org.ua> (дата звернення: 22.01.2024)

36. Хомів О.В. Особливості проведення науково-економічних досліджень. *Ефективна економіка*. Львів, Львівський ДУ внутрішніх справ, 2015. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4048> (дата звернення: 15.01.2024)
37. Чеберяко О.В. Фінансові передумови та оцінка фінансування оборони в умовах російсько-української гібридної війни. *Науковий вісник Полісся*. 2017. №4(12). С. 143-149.
38. Чеберяко О.В. Фінансове забезпечення оборони України як основа національної безпеки в умовах збройної агресії РФ. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2017. №5. С. 49-58.
39. Шевчук Р.М. Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські і методологічні проблеми права*. 2016. №1(11). С. 31-45.
40. Юринець В.Є. *Методологія наукових досліджень*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.
41. Associated Press: Breaking News & Live Updates of Russia-Ukraine War. URL: <https://apnews.com/hub/russia-ukraine> (Last accessed: 03.02.2024)
42. CNN News. URL: <https://edition.cnn.com> (Last accessed: 25.01.2024)
43. DeepStateMap: Map of the war in Ukraine. URL: <https://deepstatemap.live> (Last accessed: 05.02.2024)
44. Defence Expenditures of NATO Countries. Communique PR/CP (2016). URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_160704-pr2016-116.pdf (Last accessed: 29.01.2024)
45. Der SPIEGEL: The Latest News of Russia's War Against Ukraine. URL: <https://www.spiegel.de/thema/war-in-ukraine/> (Last accessed: 03.02.2024)
46. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en (Last accessed: 15.01.2024)
47. Exchange rates UK: Compare Live Foreign Currency Exchange Rate and History. The UK's Favourite Currency Site. URL: <https://www.exchangerates.org.uk> (Last accessed: 22.01.2024)
48. Financial Times: War in Ukraine. URL: <https://www.ft.com/war-in-ukraine> (Last accessed: 15.01.2024)

49. Forbes Magazine. URL: <https://www.forbes.com/?sh=7cdcc8092254> (Last accessed: 15.01.2024)
50. ISW: Institute for the Study of War. Assessments of Russian Offensive Campaign. URL: <https://www.understandingwar.org> (Last accessed: 05.02.2024)
51. LB.ua. News&Publications. URL: <https://en.lb.ua/newsfeed> (Last accessed: 23.01.2024)
52. NBC News: War in Ukraine. URL: <https://www.nbcnews.com/world/russia-ukraine-news> (Last accessed: 04.02.2024)
53. Politico: War in Ukraine. URL: <https://www.politico.eu/tag/war-in-ukraine/> (Last accessed: 04.02.2024)
54. REUTERS: Ukraine and Russia at War. URL: <https://www.reuters.com/topic/event/ukraine-russia-war/> (Last accessed: 05.02.2024)
55. SIPRI Military Expenditure Database 1949-2022. Stockholm international peace research institute: the independent database resource on global security. URL: <https://www.sipri.org/databases/milex> (Last accessed: 04.02.2024)
56. The Bloomberg: Politics News. URL: <https://www.bloomberg.com/politics> (Last accessed: 03.02.2024)
57. The Economist: Ukraine War. URL: <https://www.economist.com/ukraine-crisis> (Last accessed: 03.02.2024)
58. The Guardian: Ukraine. URL: <https://www.theguardian.com/world/ukraine> (Last accessed: 04.02.2024)
59. The Times: Latest News, Dispatches and Analysis of Russia-Ukraine War. URL: <https://www.thetimes.co.uk/russia-ukraine-war> (Last accessed: 03.02.2024)
60. The United Nations: Events & News. URL: <https://www.un.org/en/events-and-news> (Last accessed: 04.02.2024)
61. The Washington Post: Live News. URL: <https://www.washingtonpost.com> (Last accessed: 03.02.2024)
62. Wayback Mashine: Digital Internet Archive. URL: <http://web.archive.org> (Last accessed: 23.01.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

Обсяг та питома вага видатків на оборону у структурі видатків ДБУ за функціональною класифікацією у період гібридної та повномасштабної війни із РФ в 2014-2023 рр. (млн. грн., %)

Стаття видатків	Рік					
	2014		2015		2016	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Загально-державні функції	65 825,8	15,30	103 116,7	17,87	118 049,3	17,23
Оборона	27 363,4	6,36	52 005,2	9,01	59 350,7	8,67
Громадський порядок, безпека та судова влада	44 619,0	10,37	54 643,4	9,47	71 670,4	10,46
Економічна діяльність	34 410,7	8,00	37 135,4	6,44	31 422,3	4,59
Охорона навколишнього середовища	2 597,0	0,60	4 053,0	0,7	4 771,6	0,7
Житлово-комунальне господарство	111,5	0,03	21,5	0,001	12,5	0,001
Охорона здоров'я	10 580,8	2,46	11 450,4	1,98	12 464,6	1,82
Духовний та фізичний розвиток	4 872,4	1,13	6 619,2	1,15	4 958,9	0,72
Освіта	28 677,9	6,67	30 185,7	5,23	34 826,4	5,09
Соціальний захист та соціальне забезпечення населення	80 588,2	18,72	103 700,9	17,98	151 961,5	22,19
Міжбюджетні трансферти	130 600,9	30,36	173 980,0	30,16	195 395,3	28,53
Всього	430 217,8	100,0	576 911,4	100,0	684 883,7	100,0
Стаття видатків	Рік					
	2017		2018		2019	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Загально-державні функції	142 492,7	16,97	162 958,0	16,53	168 194,4	15,67
Оборона	74 346,2	8,86	97 024,0	9,84	106 627,8	9,94
Громадський порядок, безпека та судова влада	87 850,5	10,47	116 875,9	11,86	142 389,7	13,08

Економічна діяльність	47 000,1	5,60	63 600,9	6,45	72 363,7	6,74
Охорона навколишнього середовища	4 739,9	0,56	5 241,2	0,53	6 317,5	0,59
Житлово-комунальне господарство	16,9	0,001	296,9	0,03	107,9	0,01
Охорона здоров'я	16 729,4	1,99	22 618,0	2,29	38 566,6	3,59
Духовний та фізичний розвиток	7 898,1	0,94	10 107,1	1,03	9 966,9	0,93
Освіта	41 297,3	4,90	44 324,4	4,50	51 656,6	4,81
Соціальний захист та соціальне забезпечення населення	144 478,9	17,21	163 865,6	16,62	218 628,6	20,38
Міжбюджетні трансферти	272 602,9	32,47	298 939,7	30,32	260 302,0	24,26
Всього	839 453,0	100,0	985 851,8	100,0	1 075 122,0	100,0

Стаття видатків	Рік							
	2020		2021		2022		2023	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Загальнодержавні функції	163 850,1	12,72	206 643,1	13,87	201 999,1	7,47	265 541,8	7,69
Оборона	120 374,1	9,35	127 527,3	8,56	1 142 872,4	42,24	1 784 472,7	51,68
Громадський порядок, безпека та судова влада	157 675,8	12,24	174 409,6	11,70	443 323,2	16,39	476 970,1	13,81
Економічна діяльність	168 990,0	13,12	180 989,9	12,14	95 368,4	3,53	107 178,3	3,1
Охорона навколишнього середовища	6 636,8	0,52	8 200,2	0,55	4 714,1	0,17	4 129,3	0,12
Житлово-комунальне господарство	88,6	0,006	164,1	0,01	528,6	0,02	7 333,5	0,21
Охорона здоров'я населення	124 923,7	9,69	170 505,2	11,44	184 267,8	6,81	161 206,3	4,67
Духовний та фізичний розвиток	9 826,4	0,76	15 970,3	1,07	11 051,3	0,41	10 158,3	0,29
Освіта	52 857,8	4,1	63 837,1	4,28	58 508,1	2,16	52 093,3	1,51

Соціальний захист та соціальне забезпечення	322 720,9	25,05	339 278,9	22,77	425 987,0	15,75	417 916,6	12,1
Між-бюджетні трансферти	160 177,0	12,44	202 733,3	13,6	136 803,3	5,05	166 034,8	4,81
Всього	1 288 121,3	100,0	1 490 258,9	100,0	2 705 423,3	100,0	3 453 035,2	100,0

Джерело: складено автором на основі даних Державної казначейської служби України [27] та статистичного порталу Міністерства фінансів України [28]

Додаток Б

Структурна номенклатура видатків на оборону блоку НАТО

Основні групи і напрями спрямування видатків на оборону НАТО	Структурні складові групи (напрям) видатків на оборону НАТО	Елементи складових груп (напрямів) видатків на оборону НАТО
Експлуатаційні витрати	Військовий персонал (військовослужбовці) Цивільний персонал	Виплати та допомоги; внесок роботодавця у пенсійні фонди; інше
	Пенсії і пенсійні виплати	Заробітні плати військових пенсіонерів; виплати цивільним пенсіонерам
	Експлуатація і технічне обслуговування	Боєприпаси й вибухові речовини (за винятком ядерної зброї); запасні частини; нафтопродукти; військове обладнання і матеріали орендна плата; інші операції та технічне обслуговування
Закупівлі і будівництво	Основне обладнання	Ракетні системи та ракети; звичайна зброя; ядерна зброя; літаки (авіація); бойові машини; артилерія; транспортні засоби; військові судна; інженерне обладнання; стрілецька зброя; електронне обладнання зв'язку
	Національне військове будівництво і Загальна інфраструктура НАТО	Витрати в ролі приймаючої країни; платежі в країни НАТО; надходження від інших країн; земля та комунальні послуги
Дослідження та розробки	Витрати на інноваційні дослідження й інші технологічні розробки у галузі вдосконалення основного військового обладнання і загальної інфраструктури НАТО	
Інші витрати	Витрати на переоцінку, на допомогу країнам-партнерам НАТО, витрати на утилізацію боєприпасів й застарілого військового озброєння, тощо	

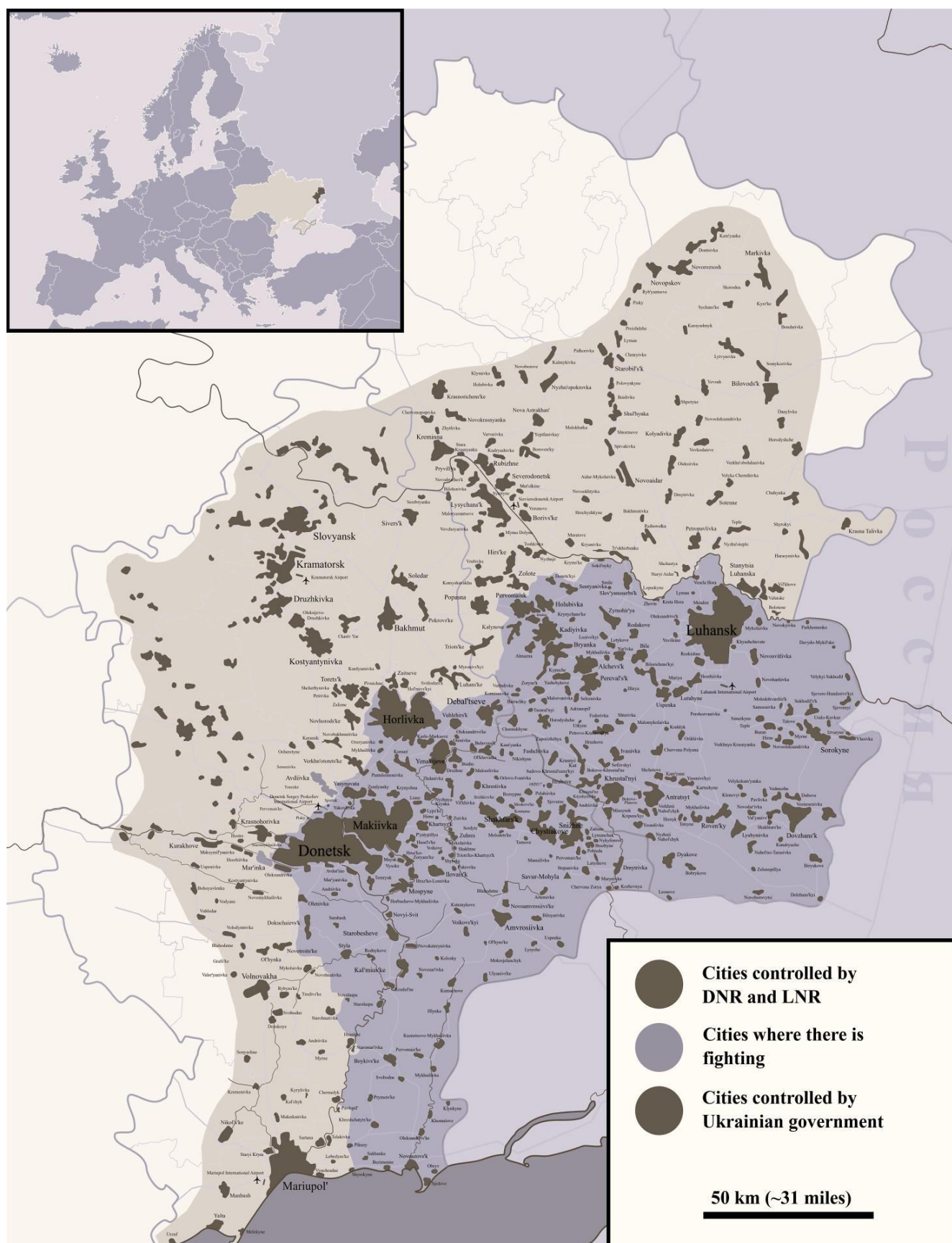

Рисунок В – Підконтрольна Україні та сепаратистам «ЛДНР» територія Донбасу після ратифікації Мінських домовленостей (12.02.2015 – 23.02.2022)

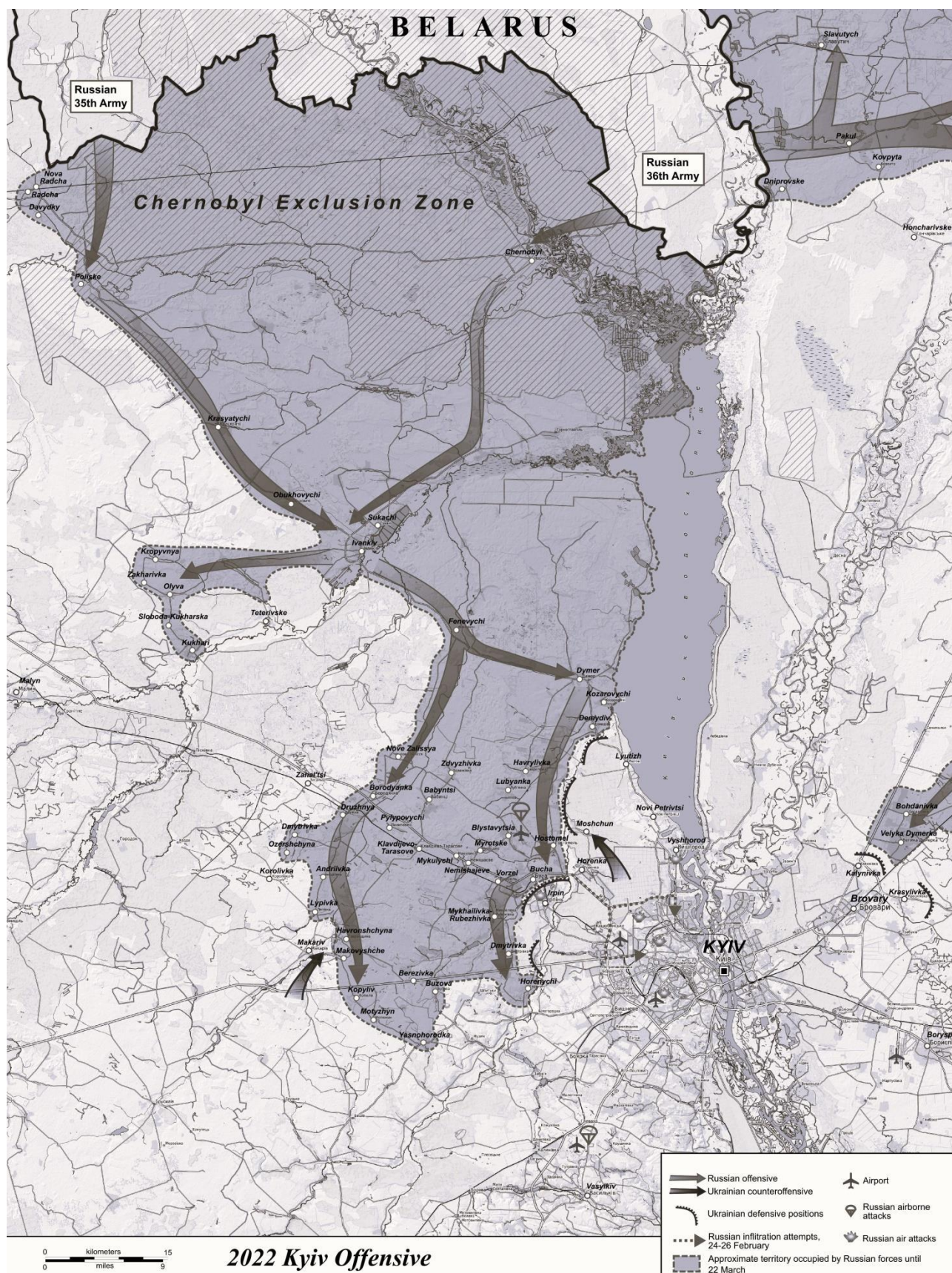

Рисунок Г – Київська оборонна операція Збройних Сил України по супротиву російському вторгненню (25.02.2022 – 02.04.2022)

Рисунок Г – Чернігівська оборонна операція Збройних Сил України по супротиву російському вторгненню (24.02.2022 – 04.04.2022)

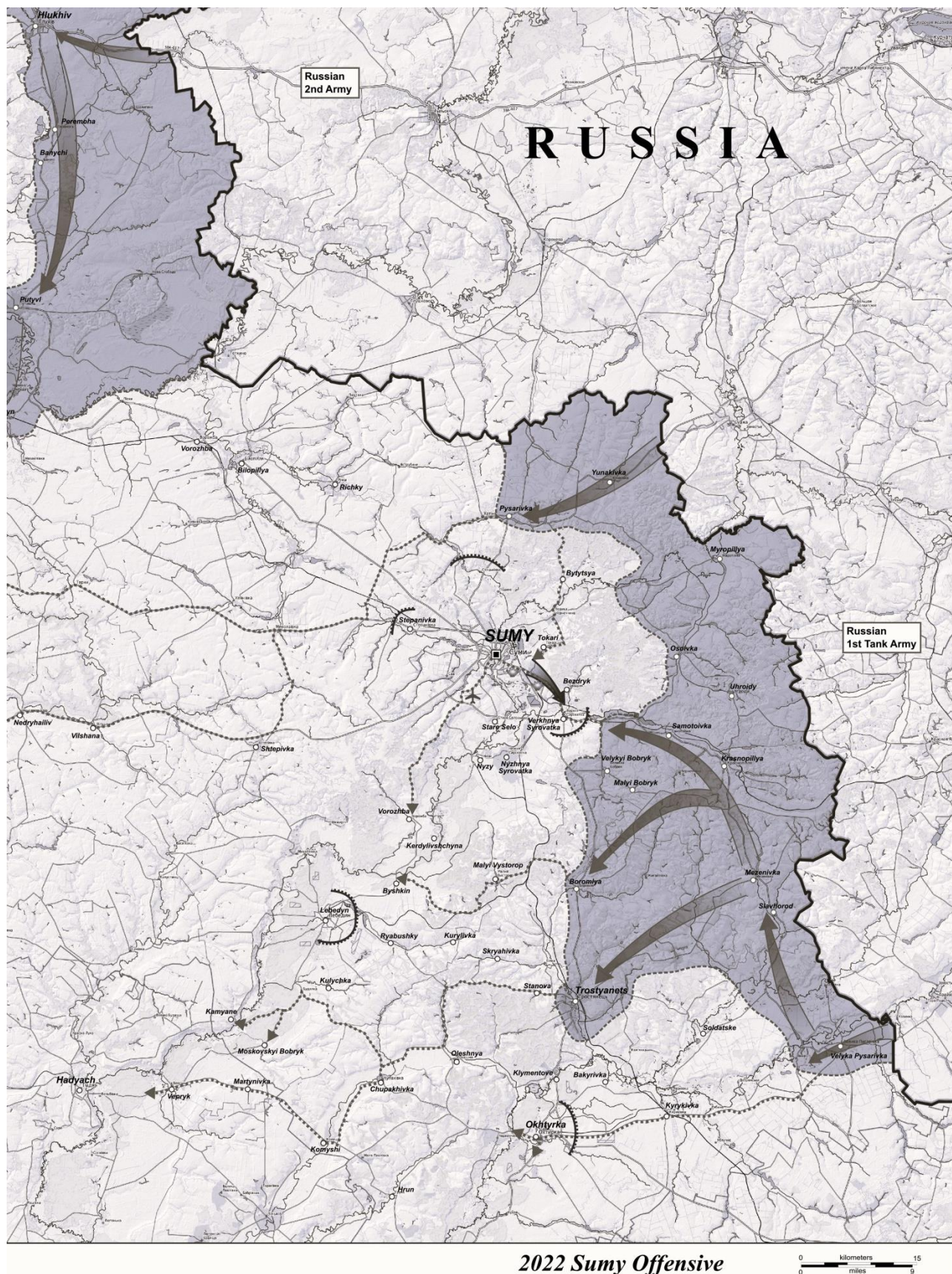

Рисунок Д – Сумська оборонна операція Збройних Сил України по супротиву російському вторгненню (24.02.2022 – 04.04.2022)

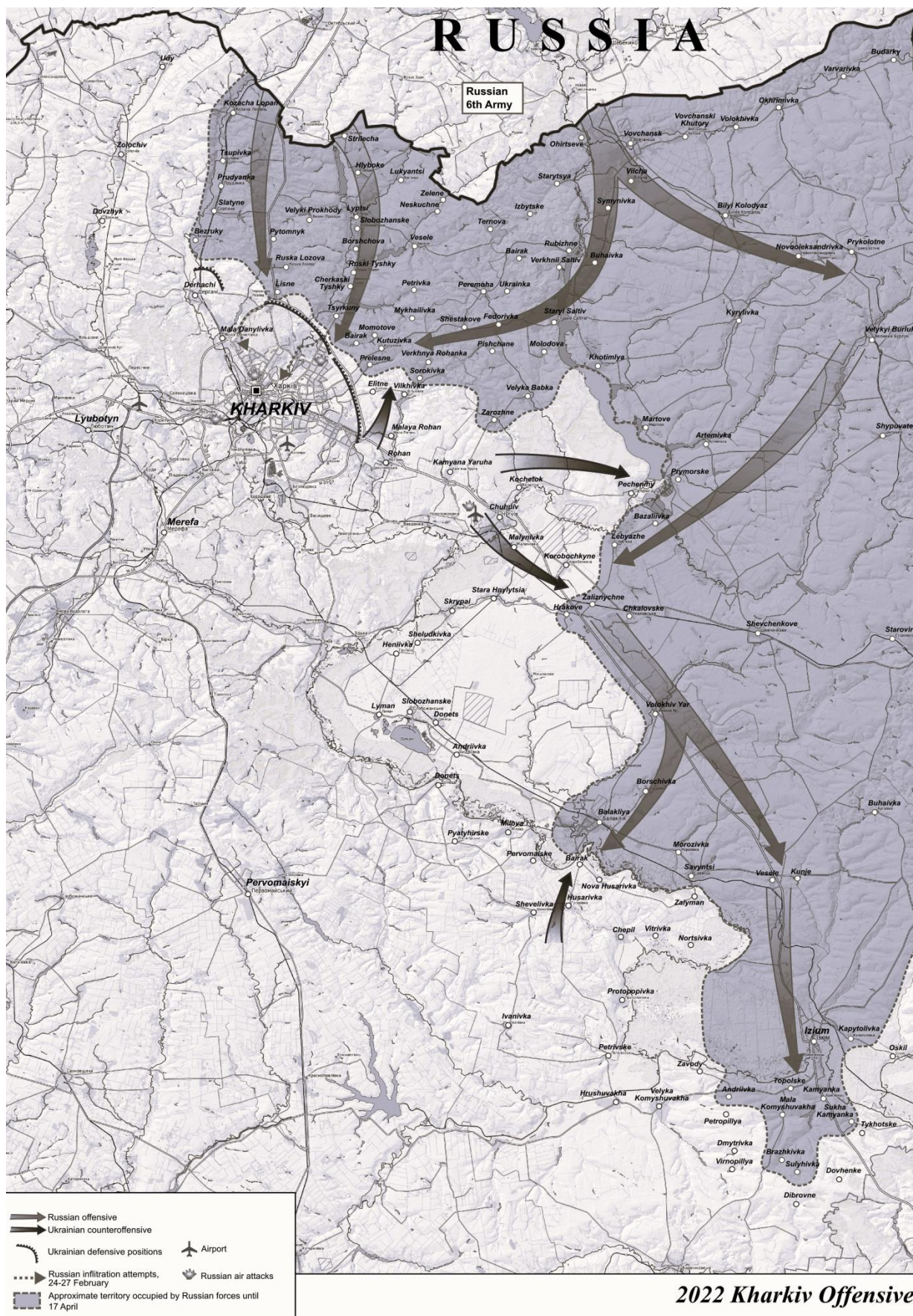

Рисунок Е – Харківська оборонна операція Збройних Сил України по супротиву російському вторгненню (24.02.2022 – 14.05.2022)

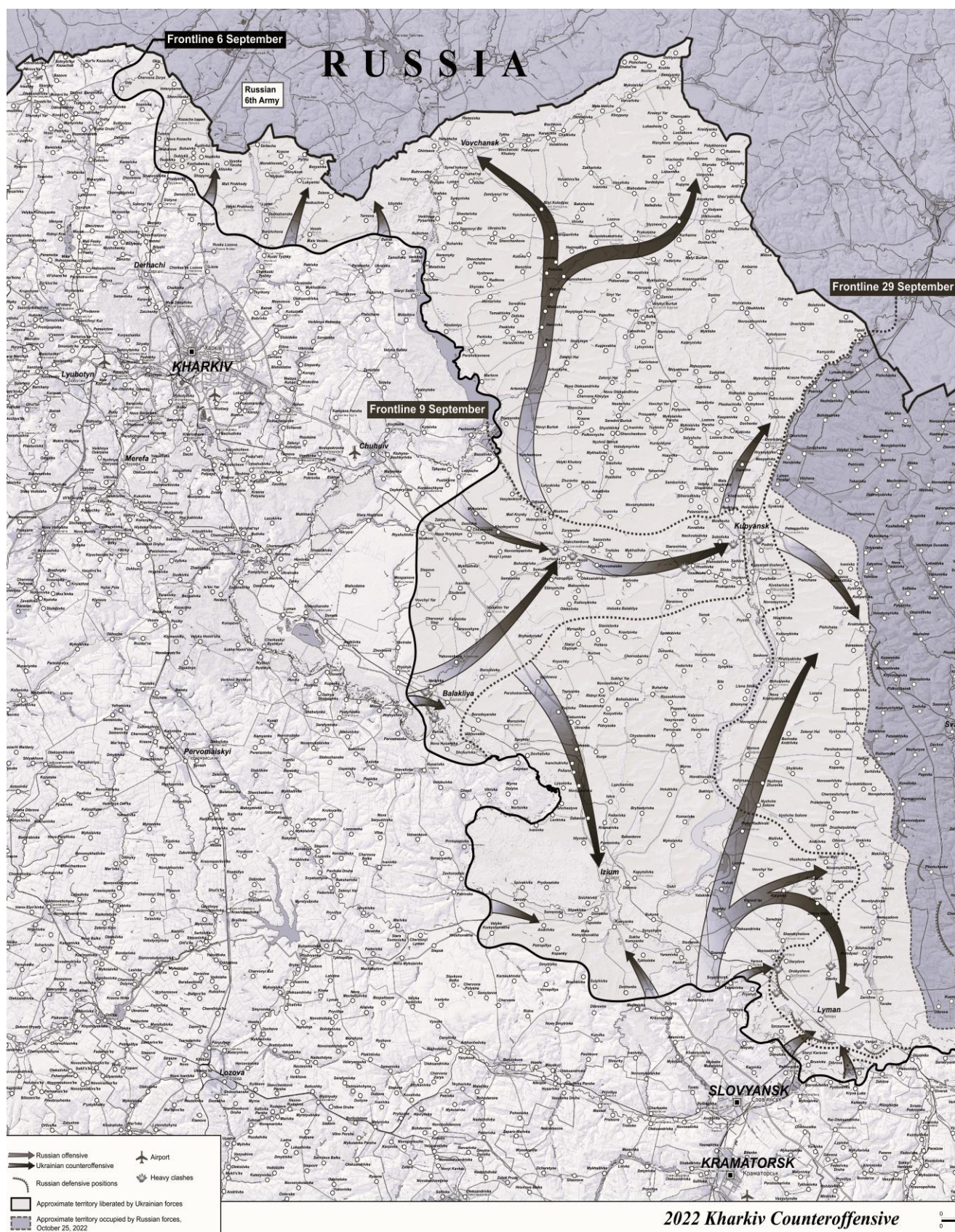

Рисунок Є – Харківська контрнаступальна операція

Збройних Сил України «Фредерікус 2.0» (06.09.2022 – 02.10.2022)

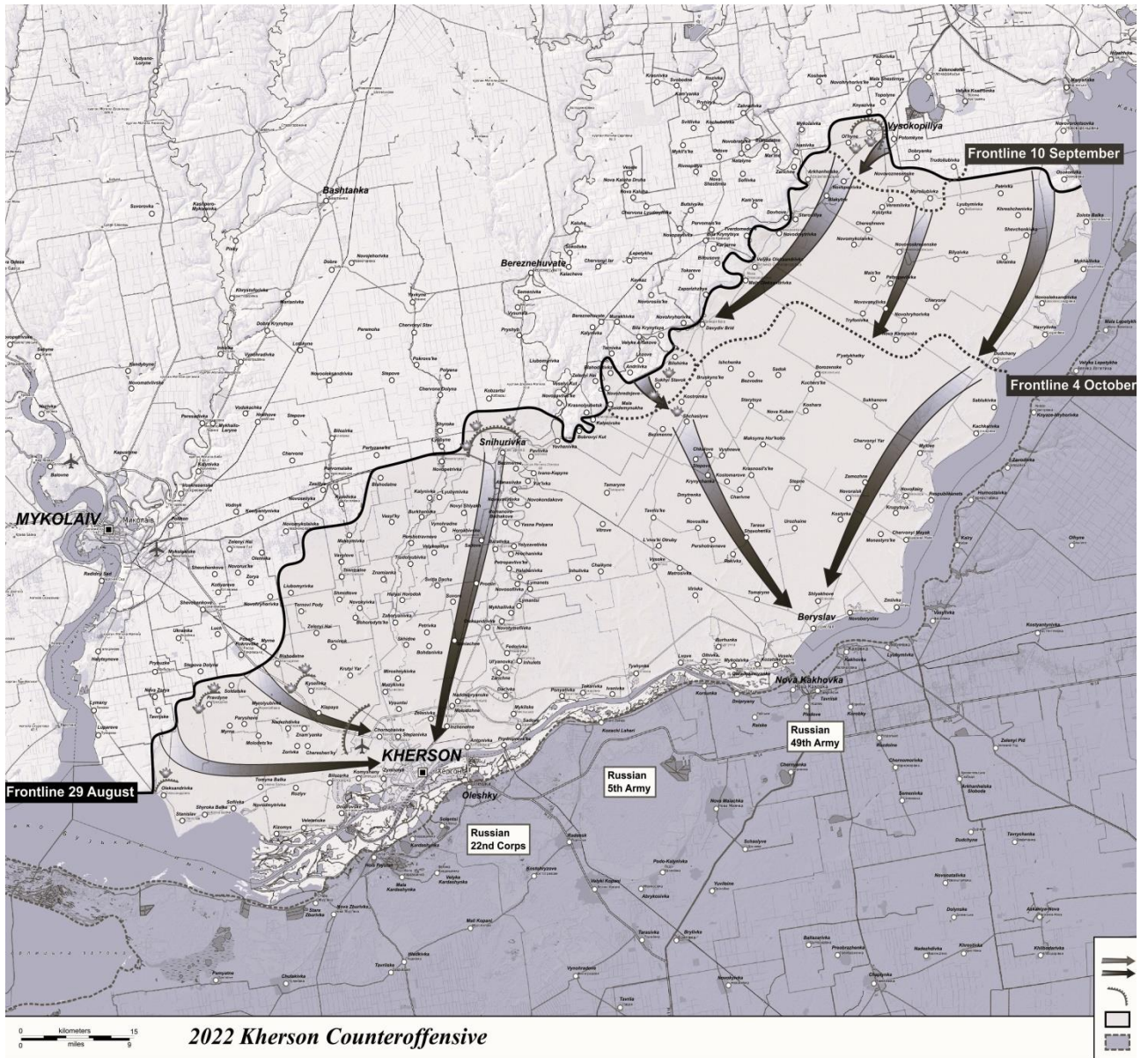

Рисунок Ж – Херсонська контрнаступальна операція
Збройних Сил України (29.08.2022 – 11.11.2022)